

SULYOK VINCE

EGY ŐSZ ÖRÖK EMLÉKE

Saját versek és fordításomban külföldi költők versei,
melyek az 1956-os magyar forradalommal
kapcsolatosan íródtak

Mikes International

Hága, Hollandia

2006.

Kiadó

'Stichting MIKES INTERNATIONAL' alapítvány, Hága, Hollandia.

Számlaszám: Postbank rek.nr. 7528240

Cégbejegyzés: Stichtingenregister: S 41158447 Kamer van Koophandel en Fabrieken Den Haag

Terjesztés

A könyv a következő Internet-címről tölthető le: ***http://www.federatio.org/mikes_bibl.html***

Aki az email-levelezési listánkon kíván szerepelni, kérjük küldjön egy emailt a következő címre:

mikes_int@federatio.org

A kiadó nem rendelkezik anyagi forrásokkal. Többek áldozatos munkájából és adományaiból tartja fenn magát. Adományokat szívesen fogadunk.

Cím

A szerkesztőség, illetve a kiadó elérhető a következő címeken:

Email: mikes_int@federatio.org

Levelezési cím: P.O. Box 10249, 2501 HE, Den Haag, Hollandia

Publisher

Foundation 'Stichting MIKES INTERNATIONAL', established in The Hague, Holland.

Account: Postbank rek.nr. 7528240

Registered: Stichtingenregister: S 41158447 Kamer van Koophandel en Fabrieken Den Haag

Distribution

The book can be downloaded from the following Internet-address: ***http://www.federatio.org/mikes_bibl.html***

If you wish to subscribe to the email mailing list, please send an email to the following address:

mikes_int@federatio.org

The publisher has no financial sources. It is supported by many in the form of voluntary work and gifts. We kindly appreciate your gifts.

Address

The Editors and the Publisher can be contacted at the following addresses:

Email: mikes_int@federatio.org

Postal address: P.O. Box 10249, 2501 HE, Den Haag, Holland

ISSN 1570-0070

ISBN 90-8501-071-3

NUR 686

© Mikes International 2001-2006, Sulyok Vince 1958-2006, All Rights Reserved

A KIADÓ ELŐSZAVA

Ezzel a verseskötettel folytatjuk az 1956-os Forradalom és Szabadságharc 50. évfordulója alkalmából elindított sorozatunkat, s egyben Sulyok Vince — Norvégiában élő magyar költő, műfordító, könyvtáros — életművének elektronikus kiadását. E kötet ebben a formában most jelenik meg először. Az itt közölt versek többsége a költő első két verseskötetében jelent meg (*Rámdöntött világ* [1958, Róma], illetve *Céltalan ég alatt* [1961, Brüsszel]). A költeményeket ugyancsak tartalmazza a *Fényörvény életünk* című válogatás [1998, Budapest]. Mindhárom kötetet megjelentettük elektronikusan 2005-ben. Az idegen költők verseinek fordítását a '*Gloria Victis 1956*' című, 1966-ban a NEMZETŐR gondozásában Münchenben megjelent antológia tartalmazza, amelyet terveink szerint az idén elektronikusan megjelentetünk.

A Bibliotheca Mikes International könyvkiadásunk keretében az alábbi kötet jelent meg eddig az *1956-os Forradalom és Szabadságharc* sorozatban:

- **Tanulmányok a magyar forradalomról** (szerk. Borbándi Gyula & Molnár József)

Hága (Hollandia), 2006. január 30.

MIKES INTERNATIONAL

PUBLISHER'S PREFACE

Today we continue our series that commemorates the Hungarian Revolution and Independence War of 1956 with Vince Sulyok's volume entitled '*An Autumn's Eternal Memory — 1956*'. Most of the author's own poems on the Hungarian Revolution and Independence War in this book were published in previous volumes; all those volumes were published electronically by Mikes International in 2005. The translations of foreign poets' poems were published in the volume entitled '*Gloria Victis 1956*' (NEMZETŐR, 1966, Munich). We plan to publish electronically that volume soon.

Other titles published within the Western Hungarian Literature series:

- **Essays on the Hungarian Revolution**, (Ed.: BORBÁNDI, Gyula & MOLNÁR, József) (in Hungarian)

The Hague (Holland), January 30, 2006

MIKES INTERNATIONAL

SULYOK VINCE

1932-ben a Győr melletti Ménfőn született, s egri főiskolai hallgatóként vett részt a 1956-os forradalomban, amiért utóbb el kellett hagynia Magyarországot. Rövid kitérőket követően Norvégiában talált második otthonára, ahol újabb diplomát szerzett, majd az Oslo Egyetemi Könyvtárban évtizedeken át volt a közép- és kelet-európai részleg (s benne a bőséges hungarica-gyűjtemény) szakértője és vezetője. 1958-ban Rómában jelent meg verseskönyve (*Rámdöntött világ*), 1961-ben Brüsszelben (*Céltalan ég alatt*). A norvég, a német, az orosz és a magyar irodalom jeles műfordítója: József Attila, Illyés Gyula, Weöres Sándor, Pilinszky János, Csoóri Sándor, Kányádi Sándor verseit épp úgy az ő fordításában ismerhette meg a norvég olvasó, mint Konrád György *Látogatóját*.

Sulyok Vince sok éves munkájának eredményeképp 1995-ben megjelent az *Ungarns Historie og Kultur (Magyarország története és művelődése)* című, 700 oldalas, enciklopédikus mű, mely hiteles és bőséges ismeretet közvetít a magyar kultúráról a skandináv világ számára.

TARTALOMJEGYZÉK

<i>A Kiadó előszava</i>	<i>III</i>
<i>Publisher's preface</i>	<i>III</i>
AZ ÉN EZERKILENC SZÁZÖTVENHATOM	1
AZ 56-OS TÉMAKÖRREL FOGLALKOZÓ SAJÁT VERSEIMBŐL	5
FEKETE NAPOK	6
KRUMPLIT HÁMOZ A KEDVES.....	6
ŐSZ, 1956	7
JAJ!	7
ÉJSZAKAI VERGŐDÉS	8
IDEGEN ÉJSZAKÁBAN	9
BUJDOSÓ-DAL	9
MESSZESÉGEK KAPUJÁBAN	10
FALUN	11
KESERGŐ	11
MÉG.....	12
BORZONGÁS A TAVASZBAN	12
MENEKÜLÉS.....	13
ELKESEREDÉS	13
A TERASZON.....	14
ÖRVÉNYBEN	15
KERENGŐ	15
ISZONYAT	16
NEM ENYHÜLÖK	16
KILÁTÁSTALANSÁG.....	17
JÓL ÖLTÖZÖTT ÚR!.....	18
ALKONYAT A NIŠAVÁNÁL	18
VASÁGYON.....	19
BELEALÉLTAM A TÖMEGBE	19
A SZÖGESDRÓT CÖLÖPJEIN TÚL	20
A KÖRLET ESTE TÍZ UTÁN	21
MEGMENEKEDVE	22
KÍNJAITOK TANÚJAKÉNT	22
FÉLHANGRA	24
MENEDÉKHÁZ A NORVÉG HEGYEBEN.....	24
SIRATÓÉNEK.....	26
HINGERICHTET!	27
SZARVAS AZ ERDŐN	28
ÜZENET HAZA.....	29
HA CSÖNDES ÉS FÁRADT LESZEL.....	30
ÖT ÉV UTÁN	30
SZÁMVETÉS BUJDOSÁSBAN	31
HIÁBAVALÓSÁG HALOTTAI.....	32
FIATAL HALOTTAKRA EMLÉKEZVE	33
POST FESTUM.....	33
LEGYILKOLT ÖTVENHATOSOK ADÓSA.....	34
BENNEM MARADTAK	35
ÁLMOMBAN ENGEMET IS MEGÖLTEK.....	36
ÁRNYAK NYÚLNAK UTÁNAM	37

IDEGEN KÖLTŐK VERSEI 1956-RÓL FORDÍTÁSOMBAN	38
SKANDINÁV KÖLTŐK 1956-RÓL.....	39
ARNULF ØVERLAND : MAGYARORSZÁG 1956-BAN.....	40
ARNULF ØVERLAND : GYERMEKGYILKOSSÁG BUDAPESTEN	41
FINN BJØRNSETH : A FIATAL HALOTTAK	42
JAN-MAGNUS BRUHEIM : BALERINA.....	43
HALVOR J. SANDSDALEN : MAGYAR BÖLCSŐDAL	45
ASLAUG VAA : MINDENSZENTEKI ÁRULÁS.....	46
HARALD SVERDRUP : TŰKÖRKÉPEK A DUNÁN	47
NILS LINDSTRÖM : MAGYARORSZÁGHOZ	48
NILS LEEB-LUNDBERG : ÉJSZAKA BUDAPEST FÖLÖTT	49
INGEMAR GUSTAFSON : 1956 NOVEMBER 4.....	50
HANS HARTVIG SEEDORF : MAGYARORSZÁG	51
SIGFRED PEDERSEN : MAGYARORSZÁG MARTÍROSZLOPAI	52
GRETE BENDIX : ITT SENKI SE VÉRZIK	53
GUSTAV BIERING : VÖRÖS VASÁRNAP.....	54
TOM KRISTENSEN : MAGYARORSZÁG	55
PIET HEIN : MAGYARORSZÁG GYERMEKEI	56
HALFDAN RASMUSSEN : A SÖTÉT BEN	57
SZLÁV KÖLTŐK VERSEI 1956-RÓL.....	59
OLAFS STUMBRIS : A MAGYAR FORRRADALMÁROKHOZ	60
ANDREJS IRBE : TÉLI ÜNNEP.....	60
JOŽO ZVONAR TIENĚ : SZÍNHELY: BUDAPEST.....	61
MÍČO VLAHOVIĆ : AVE HUNGARIA.....	62
SAVA MANOLOVA-UNGERER : 1956 OKTÓBERÉNEK HŐSEIHEZ	64
PAUL POLJAKOV : A MAGYAROKHOZ.....	65
PETRO KIZKO : ÉLJEN MAGYARORSZÁG.....	65
ROMAN V. KUCHAR : FIGYELMEZTETÉS.....	66
KONSTANTIN HALAFOFF : MÁRAMAROSSZIGET	67
ALEXANDER NEJMIROK : FORRADALOM.....	68
HENRIK IBSEN : MAGYARORSZÁGHOZ.....	70
ÉLETRAJZI JEGYZETEK	71

AZ ÉN EZERKILENC SZÁZÖTVENHATOM

Az egymás nyomába megállíthatatlan könyörtelenséggel sorjázó évtizedek hangtompító ködfalán át is még mindegyre tisztán vélem hallani azt a fegyverzajt, ami a Kossuth rádióból, a betervezett műsor betervezett szövegének adásán áttörve, hozzánk, távoli hallgatókhoz, kiszűrődött. Ez a „háttérzene” nem volt előre beiktatva az adásba, nem volt előre „jóváhagyva”. Miként az a forradalmi megmozdulás se, amelynek fejleményeként a rádió Bródy Sándor-utcai épületénél este nyolc óra körül ezek a fegyverek irregulárisan, azaz nem vártan és nem engedélyezetten, de annál fölfoghatóbban és annál súlyosabb érveléssel megszólaltak.

Ezek a lövések, ez a pártállami magyar főváros szívében kirobbant s előre nyilvánvalóan teljesen elképzelhetetlen tűzharc, hatásában természetesen azonnali hatállyal fölébe szárnyalt a hivatalos műsorfüzet összes, nyomtatásban meghirdetett adása sematikus szürkeségének. Megrendülten, szívdobogva hallgattuk mindannyian, akik akkor az egri tanárképző főiskola hallgatói és tanárai közül véletlenszerűen éppen e hangszóróiban fölerősített rádiókészülék körül álltunk, a Gerő-féle, fenyegetésnek szánt szövegekre várva.

A beszédbe váratlanul behallatszó-beszűrődő lövések hangját tehát egyrészt meglepetéssel hallgattuk, másrészt alig titkolt megrendüléssel és szívdobogással is. Felujjongani vagy tapsolni akkor még nem lehetett, a mögöttes évek alaposan megtanítottak arra, hogy igazi érzéseinket és gondolatainkat a legmélyebben titkoljuk. Szinte senki sem bízott senkiben. Gyanakvással lesett mindenki mindenki. A diktatúra sötét és nehéz évei mintegy merev jégpáncélt fagyasztottak mind arcunkra, mind gondolatainkra. S ez a jégyszerű maszk csak nagyon lassan kezdett el megrepedezni, s belső aggodalmunk is csak lassacskán kezdett helyet engedni a reménynek és a várakozásnak, s még lassabban az ujjongó örömnél, vagy éppen az eseményekben való tevőleges részvételnek. A gyanakvásnak és az egymástól való félelemnek a béklyóiban éltünk tehát, amit a rádióból nem éppen szándékoltnak felénk sugárzott puska lövések sem tudtak feloldani, legalábbis nem ott, helyben, ahol akkor még a leghalványabb ismeretekkel se rendelkezünk ahhoz, hogy megérthessük a lövöldözés igazi hátterét és történelmi jelentőségét. Az azonban rögtön nyilvánvalóvá lett talán mindannyiunk előtt, hogy valami nagyon fontos eseménynek vagyunk fültanúi, hiszen Budapest utcáin, legalábbis a rádió környékén, már vér folyik. S ha ez a tudat bizonyos fokú ijedtséggel töltött is el bennünket, ezt az ijedtséget alighanem messze fölülmúlta Gerőék saját ijedtsége, sőt fejevesztettség.

Az én szerény életemre fordítva mindennek kapcsán a szót és az emlékezést: én magam se sejthettem ott, a főiskolai rádiókészülék előtt hallgatva és figyelve a beszédaradatot és a fegyverzajt, hogy az én saját életem számára is milyen sorsfordító jelentőségű lesz hamarosan ez a „távoli” (hiszen hozzánk, Egerbe, Budapestről az éter hullámain érkezett) fegyverropogás. Nem túl sok órának és napnak kellett azonban már eltelnie ahhoz, hogy a történések passzív figyelőjéből és fültanújából magam is azok cselekvő részesévé váljak. A jégmaszkból órától órára egyre több darabka vált le az én arcomról is. Az egyre átfogóbbakká váló forradalmi események, az általánossá váló forradalmi légkör és hangulat mindinkább magukkal ragadtak engem is. S mintha körülöttem ugyanúgy gondolkodott volna mindenki, ugyanazt akarta volna mindenki. (Egyetlen kivételre emlékszem csupán: az orosz tanszék vezetőjére, aki, véletlen találkozásunkkor az utcán, aggodalmasan, újjáéledő fasiszta veszélyről beszélt nekem s óvott attól, hogy „belekeveredjem” az eseményekbe, amelyeket ő a moszkvai rádióval egyetértve ítélt meg.)

Óvása későn jött már számomra, mert akkorra már cselekvőleg vettem magam bele a dolgok és események sűrűjébe. Már hetekkel korábban vezetőségi taggá választottak a MEFESzbe, s innen szinte átmenet nélkül és „természetesen” kerültem be az egri Városvédelmi Bizottságba; onnan úgyszólván azonnal delegáltak Eger Városa Forradalmi Tanácsába, másnap pedig, a diákság képviselőjeként, Heves Megye Forradalmi Tanácsába. Ez az utóbbi pedig első ülésén beültetett a megye napilapjának, a Népújságnak főszerkesztői székébe. Huszonnégy éves fejjel. (Ismerték valamennyire a nevem, mivel a lapban akkor már mintegy másfél éve gyakran közöltem, igaz, csak verseket.)

A lázas cselekvési vágynak, a változásoknak e gyönyörű napjaiban mindig mások vállához tudtam vetni a vállam, mindig szoríthattam mások kezét, mindig viszontláthattam mások szemében a remény biztató ragyogását. Nem tudnék ma már beszámolni arról, hogy aludtam-e egyáltalán azonban a napokban, s ha igen, akkor hol aludtam, mennyit aludtam. És hogy ki nyújtott nekem valamit ennem. Tettük csak, amit tudtunk s amit lehetett. Eközben akadt néhány nehéz és veszélyes helyzet is, mi azonban mégis sikerrel vittük győzelemre a mi kis egri, hevesi forradalmunkat. És vértelenül.

De november 4-el beköszöntött hozzánk is a fekete vasárnap. A budapesti rossz híreket hallva a lap szerkesztőségébe siettem – volna, de a bejáratnál már ismeretlen egyenruhába öltözött és állig felfegyverzett örök állták el az utamat, s a városba is visszatértek a szovjet katonai alakulatok. A kádári

ellenforradalom órákon belül elért Egerig. Nyomában pedig azonnal kezdtek kiütközni az arcokra is a Rákosi-korszakból oly jól ismert jelei az elbizonytalanodásnak, félelemnek, eljegesedésnek. Akik közülünk távolabbi országrészekből valók voltunk és most itt rekedtünk Egerben, némi habozás után a lányok diákszállójába húzódtunk. De az új katonai és polgári hatóságok tudtak rólunk, s néhány nappal később ott ért el bennünket a szovjet erők parancsnokának levele: november 13-ig el kell mindannyiunknak hagynunk a várost, akik nem vagyunk egri illetőségűek. Izgalmas és nem éppen folyamatos vonatkoztatások után értem el aztán az ország nyugati sarkában szülőfalumat, Ménfőcsanakot, s szüleim házából figyeltem az elkövetkező időben a dolgok alakulását s a Kádár-kormányzat által folyamatosan bevezetett változtatásokat. Szülőfalumon át is, meg a szomszédos Győrön át is tízezrek menekültek azokban a hetekben Ausztria felé. Bécsbe akkoriban, úgy november végefeléig, nemcsak gyalogosan, vagy kerékpáron, de vonattal, autóbusszal, sőt taxival is el lehetett jutni. De én nem tartottam a menekülési árral, mert a hazámban akartam maradni. Otthon – szülőházamban. Abban reménykedtem, hogy egy idő múltán majd „normalizálódni” fognak a dolgok s én visszatérhetek Egerben maradt könyveimhez, és ismét ottani íróasztalomhoz ülhetek le.

Ezek a remények azonban nem váltak be. Decembertől több névtelen levélben figyelmeztettek jóakarók, hogy veszélyben vagyok. Emiatt több ízben lakóhelyet cseréltem, s Ménfő mellett Győrött is laktam egy időre, meg egy bakonyi faluban, sőt egy hetet még Budapesten is! (Direkt az oroszlan barlangjában...) Ide professzorom, a magyar irodalmi tanszék vezetője, invitált, mert össze akart hozni a Belügyminisztérium egy magas beosztású alkalmazottjával (akit a forradalom napjaiban ugyanabban a szobáskában bűjtött, amelyikbe januárban engem is beszállásolt), mert azt hitte, hogy vizontszolgálatképpen az illető majd mellém áll és meg tud védeni. Ez a reménykedés gyerekesen naivnak bizonyult, de én örök hálát érzek érte professzoromnak: emberségéért, hősies segíteni akarásáért!

Január 20. táján levelet kaptam a főiskola igazgatójától, hogy februárral megindul a főiskolán is a munka, jöjjen Egerbe. Két nappal később azonban újabb levelet hozott a posta az igazgatótól, hogy engem – nem várnak vissza! Ha ekkor még mindig a novemberi napokban tapasztalt állapotoknál tartottunk volna, ebben a mostani kényszerhelyzetben már magam is elindultam volna a nyugati országhatár felé... De eddigre lezárták már az egész határszakaszt, az egykori magyar határőröket szovjet katonai erőkkel cserélték fel, s ezen az új katonai „függönyön” már csak kevesen merték megkísérelni az áthatolást, s még kevesebben tudták ezt véghezvinni.

Csapdahelyzetbe kerültem tehát s tudtam, hogy bármikor letartóztathatnak. Ekkor ismét professzorom sietett segítségemre: megszervezte kimenekülésemet az országból. Virágnyelven írt táviratban magához hívott Budapestre 1957. február 6-án. Másnap levittek onnan Mélykútra, a jugoszláv-magyar határra, ahonnan több órás éjszakai gyaloglással a bokáig-térig érő bácskai sárban értem át február 8-án hajnalban Jugoszláviába. Bekopogtam ez első tanyára, ahol a bácskai magyar gazda és felesége fejedelmi reggelit tálat elém. Később pedig lovaskocsijukkal bevitték Szabadkára. Eddig csak magyarokkal találkoztam Jugoszláviában, de az „én” gazdám azt állította: ötödik szomszédja egy szerb gazdálkodó, de magyarul jól beszél ő is, s egy kiadós reggelire ő is beinvitált volna magához, ha véletlenül éppen hozzá nyitottam volna be. Az első szerb, aki születésre nézve is az volt, a szabadkai rendőrség egy főtisztje volt, aki a kihallgatásomat végezte. De magyarul ő is hibátlanul beszélt.

Hadd említsem még meg azt is, hogy mintegy két órával azután, hogy a Budapestre hívó távirat utasítása nyomán elhagytam szüleim ménfői házat, már ott járt értem a belügyminisztériumi autó, hogy négy megteremtett „munkatársa” magával vigyen egy kis beszélgetésre. Mindössze 2-3 órával előztem meg tehát tényleges letartóztatásomat.

Tevékeny részvételem az 56-os forradalomban azzal a rettenetes következménnyel járt tehát, hogy hazámat elhagyni kényszerültem végülis, bármennyire nem akartam is azt.

Jugoszláviában öt hónapnyi, internálással felérő tartózkodás várt rám hat különböző lágerben (menekülttáborban), míg végre 1957. július 5-én Norvégiába kerülhettem. Éspedig saját kívánságom szerint, ámbár kezdetben inkább Svájcba, majd Németországba szerettem volna eljutni, ez azonban nem volt lehetséges, mert előirányzott kvótáik közben beteltek. A norvég világ már gimnazista korom óta vonzott, noha persze nem oly módon, mintha már akkor ott kívántam volna letelepedni és ott leélni életemet. De Knut Hamsuntól és Sigrid Undsettől mindent elolvastam, amihez csak hozzáférhettem magyarul, később Henrik Ibsentől és más norvég íróktól is, és Grieg zenéjéből is ismertem valamit, hasonlóképpen Edvard Munch festészetéből. Legizgalmasabb nem-szépirodalmi olvasmányaim közé tartoztak Fridtjof Nansen és Roald Amundsen írásai is, valamint a róluk írt beszámolók. Szellemileg-lelkileg tehát egyáltalán nem felkészületlenül indultam Norvégiába, mikor erre 1957. júniusának közepén váratlanul lehetőséget nyitott a sors: Écskán éltem éppen akkoriban menekültéletemet, ennek a középbanági színmagyar falunak a szélébe telepített lágerben. Egy forró június közepi délben valamiért el kellett hagynom barakkomat, amely némi védelmet nyújtott a tűző nap ellen. Az egyébként néptelennek tűnő tábor közepén egy velem egykorúnak látszó fiatalembert láttam közeledni. Angolul szólított meg, de kérdésemre és kérésemre

átváltottunk németre, amit sokkalta jobban beszéltem. A kékszemű, szőke, mosolygós, rendkívüli rokonszenves idegenről kiderült ekkor, hogy Norvégiából érkezett le. Ekkor a *tudatom felszínére törtek diákkori norvég olvasmányélményeim*, amik láthatólag nagyon meglepték a látogatót, aki most elmondta, hogy azért jött ide, hogy az itt található magyar diákok közül kiválasszon tíz egyetemistát vagy egyetemen tovább tanulni akarót, s azokat – ha érdekli őket ez a lehetőség – magával vigye Norvégiába. A légerekben töltött nyomasztó hónapokkal mögöttem úgy éreztem akkor hirtelen, mintha egy szebb, emberibb világba kerültem volna már attól is, hogy ezzel a norvég diákvezetővel elbeszélgethettem, hajdani könyvélményeimet is felidézve hazájáról. S amikor, beszélgetésünk vége felé, azt kérdezte tőlem, hogy most már a valóságban is lenne-e kedvem megismerni azt a Norvégiát, ami a könyvekből annyira megragadott, s lennék-e egyike azoknak, akiket oda magával vinne, nos, akkor nem volt egy szemernyi kétség se bennem, hogy ott, helyben és köszönettel azonnal igent mondjak ajánlatára. Fel is írt mindjárt listája élére, ott állva egyre még a tűző napon. S én meg voltam győződve arról, s az azóta eltelt időben még erősebb lett ez a meggyőződés, hogy a sors választása és jutalma volt ez a találkozás és lehetőség, s hogy ez volt a legjobb és legszerencsésebb, ami velem történhetett. Ma már gondolni se merek arra, hogy esetleg miként alakult volna további életem, ha akkor nem találkoztam volna össze ezzel a norvég egyetemistával, ha nem szólított volna meg engem ott, az écskai menekülttábor forró, piszkos poklában, s mintegy nem kínálta volna fel nekem Norvégiát – második hazámul...

Hadd hangsúlyozzam azonban ki még egyszer, hogy 1957. február 6. előtt, tehát az ellenem kiadott letartóztatási parancs előtt, soha sem készültem hazám elhagyására. Az 1956 őszen átéltek csak tovább növelték bennem kötődésemet szülőföldemhez. Erre a végzetes lépésre éppenséggel az 1956-os eszmék ellenfelei és üldözői kényszerítettek. Lélekben és tetteimben azonban soha, a norvég viágban, a norvég partok csodálatos kőcsipkéit csodálva se szakadtam el életem első negyed századától. A kényszerű elszakadás és elszakítotttság ugyan sokszor rettenetesen nehéz órákkal járt, különösen az első években. De a Magyarországtól való fizikai távolság tényének keserűségét sokban ellensúlyozni tudta mindig az emlékezés és a magyarországi fejlemények figyelemmel kísérése. Hiszen a régi emlékekben, valamint hazalátogatásaimmal (az én esetemben 1969-től, amikor újból fizikailag is szülőhazám földjére léphettem, amikor csak kívántam) továbbra is jelen maradhattam valami módon abban a világban, amelyben fölnöttem.

De a sors még abban is kedvemre járt, hogy kenyérkereső munkám, azaz egyetemi állásom, munkaköröm folytán is állandó és intenzív kapcsolatot tarthattam fenn a magyar szellemi és irodalmi élettel. Az oslói Egyetemi Könyvtár tudományos főmunkatársaként, majd főkönyvtárosaként gondoskodhattam arról, hogy az itteni Hungarica-gyűjtemény jelentősen kibővüljön. Íróként-fordítóként pedig tucatnyi könyvvel járulhattam hozzá a magyar irodalom itteni alaposabb megismeréséhez. Külön jóleső érzéssel töltött el, hogy mintegy csekély viszonzásául annak, hogy Norvégia, ahova 1957 július 5-én kerültem az Écskán kiválogatott további kilenc egyetemista társammal együtt, azokban a számomra oly nehéz időkben menedéket adott nekem, lehetőséget arra, hogy egyetemi tanulmányaimat itt befejezzem, állampolgárává fogadott, egyetemi álláshoz juttatott, jólétét megosztotta velem, emberi jogaim a legmesszebbmenőkig biztosította – hogy tehát ennek a Norvégiának csekély, mintegy szimbolikus viszonzásul, irodalmának, szellemi értékeinek magyarországi ismertebbé tételéhez hozzájáruljak. – De még magánéletemben is nagy mértékben magyar maradhattam, itt alapított családommal, magyarul is beszélő fiunkkal-lányunkkal.

Végső soron tehát mindazt, ami velem az utóbbi fél évszázadban történt, ahogyan életem alakult, ahogyan élek, mind 1956 októberének köszönhetem: eszméinek, szellemének, a vele kapcsolatos élményeknek. S (áttételesen) még a nagyvilágra is 1956 nyitotta rám a kaput, ha (egyfajta újkori Jónásként) kezdetben ellenkeztem is az ellen, hogy az általa kinyitott kapuk lehetőségével éljek és szülőhazám határán át- és kilépjek, kimeneküljek. 1956 lett tehát a sorsom, 1956 lett az életem kitarult kapu, 1956 által jutottam olyan helyzetbe, olyan tevékenységhez, ami paradox módon azt is lehetővé tette, hogy a külvilágba kiszakadva, idegen földön is szülőhazámhoz kötődhessek. 1956 a sorsom!

Verseimnek ez a kis válogatása, amelynek darabjai e kötet következő fejezetében sorjáznak, tematikailag mind 1956-hoz kötődnek. A forradalom lázas napjaiban természetesen nem maradt sem időm, sem erőm arra, hogy a lapszerkesztés, újságcikkek és kiáltványok fogalmazása mellett verseket is írjak. Miként egykor Cicero is leszögezte már: „Inter arma silent Musae”, azaz a háborúban, vagyis míg a fegyverek beszélnek, hallgatnak a költészet múzsái. A küzdelmekből-izgalomból 1956 novemberének közepén érkeztem vissza szülőfalum viszonylagos csendjébe és nyugalomába; és a tétlenségbe. Ekkor szinte nyomban újból írni kezdtem. Az első versnek, a november 20-án írottaknak, a *Fekete napok* címet adtam. Mert akkor maga a világ is csupa fekete napokból állónak tűnt szememben. A vers mintegy önéletrajzszerű összegezése a megelőző hetekben velem történt dolgoknak, a forradalom leverésének és akkori élethelyzetem reménytelenségének; tanácstalanságomnak.

A *Krumplit hámoz a kedves* bakonymélyi látszólagos idilljébe is szovjet tankok lánctalpának csattogása hallatszik be; ezt november 26-án írtam. De az *Ősz, 1956* soraiban is fegyverek csöveiből leselkedik az ásitó halál az utak fordulójánál (december 3.), míg a *Jaj* azokra emlékezik, akiket ideiglenesen tereken, vagy apró

udvarokban temettek el. Életemben ezután közel két olyan hónap következett, amikor, tartva a letartóztatástól, nem ritkán más címeken laktam és tartózkodtam. Mind reménytelenebbé váló helyzetemből végül csak egy kiút maradt: a külföldre menekülés. A határ átlépésének „élményét” *Menekülés* című versemben dolgoztam fel, ezt már Jugoszláviában írtam 1957 február 28-án, de első, már odaát írt versem Palicson keletkezett február 8-án, jó fél nappal azután, hogy Szabadkára érkeztem. Palicsról még azon az éjjelen tovább vittek Dél-Szerbiába, ahol mintegy két hónapot töltöttem. Az ebben az időszakban született versekből azokat válogattam bele ebbe a fejezetbe, amelyek így vagy úgy, de a menekült-sorsot tükrözik, a kilátástalanságot, a kiúttalanság és csüggedtség érzését, s áttételesen a honvágyat is. Azért kerültek ezek ebbe a kötetbe, mivel ez az állapot egyenes következménye volt az 1956-os forradalomnak, azaz valamiképpen annak utójátékához tartoznak, ami tízezreknek jutott osztályrészül azokban a hónapokban. – A relatív nyugalomban, eseménytelen tespedésben töltött két hónapot igen zavaros időszak követte: egyik lágerből a másikba hajszoltak bennünket Gerovotól Eszékig és Écskáig, mindegyikben pár napot vagy hetet töltve, s innen a legutóbbiból kerültem fel Belgrádba, egy szerény, de kielégítőnek mondható szállodába, s ezúttal már a norvég állam terhére.

A *Megmenekedve* című verset már Norvégiában írtam július 11-én, egyszerre lezárásul a viszontagságos hónapoknak és új életszakaszom kezdeteként, amelyről akkor még nem is sejthettem, hogy valószínűleg halálomig fog tartani.

Az 56-os tematika azonban jelen maradt az elkövetkező évtizedek verseiben is, s várhatólag időről időre felszínre vetődik majd hátralevő éveim verseiben is. Ezért helyénvalónak találok besorolásukat is ebbe a kötetbe, melynek zárófejezetét versfordítások teszik ki. De ezek is a magyar 1956-os forradalomhoz kapcsolódnak mindvalamennyien. Zömüket skandináv (norvég, dán és svéd) költők teszik ki. Részben saját magam gyűjtöttem össze őket, részben mások hívták fel rájuk figyelmemet. Fordításomban még annak idején mind közlésre kerültek nyugati magyar lapokban és antológiákban, elsősorban a *Nemzetőrben* és a Tollas Tibor által szerkesztett *Gloria Victis* című antológiában. De legyen szabad pontosítanom a dolgot azzal megjegyzéssel, hogy a *Gloria Victis* első részét kitevő skandináv anyagot én szerkesztettem. – Ami a nem-skandináv versanyagot illeti, azt (Andrejs Irbes és Olav Stumbrs versét kivéve) nem én gyűjtöttem, hanem mások küldték meg, legtöbbször egyfajta rögtönzött nyersfordítás kíséretében, amiket aztán saját nyelvű ismereteim és szótárak segítségével ellenőriztem s költöttem át magyarra. Legtöbbször tőlük kaptam meg a versek íróinak szűkszavú életrajzi adatait is. Ezek a versfordítások azonban mindmáig is csak szórványosan jutottak be Magyarországra, ha egyáltalán bejutottak, ezért helyesnek találtam besorolásukat ebbe a kötetbe, hiszen minden szavukkal a magyar 1956-os forradalomról szólnak, nem ritkán szuperlatívuszokban, ha minőségileg helyenként meg is bicsaklik olykor az egyikük-másikuk.

1957-ben *Til Ungarn* címmel szép kiállítású verseskötet jelent meg Oslóban, amely norvég költőknek 1956-al kapcsolatban írt verseit tartalmazza, ha nem is került bele ebbe a kötetbe mindvalamennyi. Címét Henrik Ibsennek 1849 októberében, a magyar szabadságharc leverését követő hetekben írt versétől kölcsönözte, s helyet kapott a könyvben Ibsen verse maga is. Nem tudok ellenállni a kísértésnek, hogy mi is ezzel a verssel zárjuk könyvünk 1956 emléke és szelleme előtt tisztelgő anyagát. S bár ez a 21 éves korában, tehát fiatalon, kezdő költőként írt verse nem tartozik legkiemelkedőbb alkotásai közé, hű tükre mégis széleskörű érdeklődésének, ifjonti eszméinek, a magyarság iránt érzett nagyrabecsülésének (ennek egyébként 1891-es nagysikerű budapesti látogatásakor élőszóban is hangot adott) és egy olyan imponáló erkölcsi magatartásnak, amely több, mint száz évvel később is példaként és ösztönzésként hatott az új norvég költőnemzedékre. Számunkra, magyarok számára, ez a vers egyfajta nemzeti ereklje lett, s mi sem volt természetesebb, mint hogy már Kosztolányi Dezső érdeklődését is felkeltette s magyar változatát már 1913-ban közzétette *Modern költők* című fordítás-gyűjteményében. Kosztolányi azonban nem tudott norvégul, s ezt a fordítást is német fordítás és szövegmagyarázat alapján készítette. Ebből adódnak a zavaró eltérések Ibsen eredeti szövege és a Kosztolányi-féle fordítás között. Kosztolányi sorait közben nemzedékek ismerték meg, szófordulatai a szívünkhöz nőttek.

De sem ez a tény, sem a Kosztolányi életműve iránt érzett pietás nem tarthat vissza bennünket attól, hogy az Ibsen-verset, a szövegűség elvét is fokozottabban figyelembe véve, újra fordítsuk (esetleg időről időre ismételten újrafordítsuk), noha Kosztolányi maga a könyv 1921-es új kiadásának előszavában úgy vélekedett, hogy „a szószerint való hűség és a szépség többnyire ellenségek”. Itt közölt fordításommal nem ennek a Kosztolányi-velekedésnek a cáfolatát kívántam nyújtani, hanem Ibsen mondatainak hű(bb) visszaadására törekedtem.

Tisztelgésemet 1956 emléke előtt semmiképpen se zárhatnám méltóbb módon, mint Ibsen mindenképpen feledhetetlen szavainak a felidézésével.

AZ 56-OS TÉMAKÖRREL FOGLALKOZÓ SAJÁT VERSEIMBŐL

FEKETE NAPOK

Mikor már ésszerűbbet nem tehettem:
gyalog és vonatokra kapaszkodva
a forradalmas fél országon át
az óvó házba hazamenekedtem.

Újságot szerkesztettem, fegyverem
csőre töltöttem, jártam sorok élén.
Enyémnek vallottam a forradalmat
s legtöbbünk együtt járt velem.

Az újságot most más írja. A fegyvert
elrejtettem. De éj és napon át
kínban csodálom, ahogy ellenáll
ez a kis ország, ez a megvert.

Napok születnek megfúló napokra.
Magamat marva mérem én az udvart
a konyhától a füstölgő ganéig
s szétpattog a jég a lábam alatt darabokra.

Ménfőcsanak, 1956. november 20.

KRUMPLIT HÁMOZ A KEDVES

Mikor krumplit hámoz a kedves
s csillog a kése friss kezében,
szeretek akkor ülni csak mellette
s elnézni a derűt szemében.

A tálban krumplik mocoognak,
a héjuk herseg s szalagokban
hullong az asztallapra. Tiszta vízben
nagy sárga arcuk lágyan csobban.

Gyémánt szelek a hegyek hátán
szikrázó völgyeknek szaladnak.
Az utakon tankok zörögnek szakadatlan
s elfáradnak a forradalmak...

Veszprémvarsány, 1956. november 26.

ŐSZ, 1956

Az alkonyatban erdők füstölögnek.
Gyülemlik a köd, mint a bánat,
mely benne szisszen minden gondolatban
és szűkre zárja néma számat.

Dombok fölött és nyirkos réteken
leselkedik az ásító halál,
mint fegyverek derengő, hús csöve
szomorú utak fordulójánál.

Ménfőcsanak, 1956. december 3.

JAJ!

Virágos, véres, szép halottak
tereken, apró udvarokban:
vizes föld süpped melletekre.
Aludjatok e hús karokban!

Szakadnak zászlóink a szélben,
kicsorgó könnyeink apadnak
és jaj! a forradalmas harcok
megharcolatlanok maradnak...

Ménfőcsanak, 1956. december 3.

ÉJSZAKAI VERGŐDÉS

Micsoda éjjel! Vaksötét
a téli táj, a téli ég.

Szemem lehúyni nem merem,
fekszem az ágyon éberem.

Ha szél zörög, kutyánk ugat,
marhák tiporják almukat –

belémmaró hegyes karom
mindegyik, fájó izgalom!

A szív vergődik, de a lélek
bátor, a haláltól se félek.

S bűn, ha szeretnék élni? Testem
ó, éji árnyak, hova rejtsem?

A kedvesem szebb, mint a földek,
amelyek fényben tündökölnék.

Ölelni, írni, tenni hagyjál
sors, bátorságot ehhez adjál!

Ne kelljen többé éjszakákon
álmatlanul heverni ágyon,

a dzsipre várni: jön-e értem,
mert forradalmár szívvel éltem.

Hogy ráng a szív, ez az ökölnyi...
Ó, szörnyű éj, szűnj meg gyötörni!

Ménfőcsanak, 1956. december 4.

IDEGEN ÉJSZAKÁBAN

Idegen házak, idegen
kezek jósága... Hidegen
borul reám az éjjel.
Dübörög a szívem.
Felülve, megriadva várom olykor:
mellemet mikor veti széjjel.

Győr, 1956. december 5.

BUJDOSÓ-DAL

Téli felhőkkel futok.
Nem rejt már az otthon,
mely megóvott minden rossztól,
rámtörő gonosztól.

Téli szelek szilajul
lökdösik a hátam –
megyek pedig anélkül is:
bujdosom hazámban.

Lopom ifjú életem
s köszönök a fáknak,
melyek fegyver nélkül bár, de óvón-rejtőn
körülottem állnak.

Veszprémvarsány, 1956. december 6.

MESSZESÉGEK KAPUJÁBAN

Zöld füvekkel zöldülő kedvem
szép lobogóját leeresztem.

Vizekkel teli minden árok,
az úton imbolyogva járok.

A marasztaló téli sárban
cuppan, csúszik szomorú lábam.

Az erdők sötét kinnal állnak
s a felhők bánatot szítálnak.

Előttem erre ment el ázva
százezer, a ködöt vigyázva.

Megállok én, a ködbe nézek.
De nem hívnak messzeségek...

Futó felhőkkel a táj fordul
s szelek sziszegnek szembe zordul.

Füstölgő erdők némasága,
utak sikoltó árvasága...

De íme, ökrök jönnek lassan,
gőzölgő testtel, üres hassal,

ködből kibúvó kis szekérrel
és egy parasztnyi nagy reménnyel.

Int. Felülök. A szekér ringat.
Egymásnak vetjük vállainkat.

Pipája meleg füstje ellep
s megyünk a falun egyre beljebb...

Ménfőcsanak, 1956. december 19.

FALUN

Ázott, szomorú farakás,
ólak, miket már rég meszeltek,
füstölgő trágya, süppedt kazlak,
keserű csendű téli kertek;

sötétül a sár mindenütt
s kutyák morognak rám gyanakvón,
ha kertek alatt ballagok
tűnődve egy-egy sajduló szón.

Széljárta csüggedt dombokon
hajladozom az esti fákkal
reménytelen gondolatokkal,
oldhatatlan szomorúsággal...

Ménfőcsanak, 1956. december 19.

KESERGŐ

Kiürül végül a világ
s nem vársz remélve holnapodra.
A múltad elszállt, mint a füst,
foszlik mögötted furcsa fodra.

Lehajtod szédülő fejed
s tűnődsz a sorsodon sokáig.
Huszonnégy éved vallatod:
miért élsz?, s nem találsz okáig.

Hideg lett minden, tényszerű.
Szegény, szegény: kijózanodtál.
Feledd szép öncsalásaid
s légy csendesebb a hült halottnál!

Megolvad a hó arcodon...
Mért forró még a vér eredben?
Leselkedik rád a világ,
megöl, s a szeme meg se rebben.

Kiürül végül a világ
s nem vársz remélve holnapodra.
Huszonnégy éved, életed
és jövőd széthull darabokra.

Ménfőcsanak, 1957. január 13.

MÉG...

A délutáni nap
még beragyogja emelt homlokom.
Gazemberek! Ha leköpdöstök is:
lehorgasztani soha nem fogom!

Agytekervényeim
beitták már az édes életet.
Nem feledtetik búzló börtönök:
marad erőm és újraéledek!

Ménfőcsanak, 1957. január 29.

BORZONGÁS A TAVASZBAN

Csapásokban, keréknyomokban
acélkék pocsolják,
rádszikkázzák az induló tavasz
hús mosolyát.

A vályúszélen ülsz. Szelíd nap
száll tétovázva
és tollászkodva homlokodra,
mintha fázna.

Az ezüst tócsák tükrös mélyein
csüggedt fejed
és zilált hajad körül habos felhők
örjöngenek.

Szép álmaidra, tiszta kedvesedre
s magadra gondolsz,
s ki tudja, mért?, a gyémánt ragyogásba
beleborzongsz...

Ménfőcsanak, 1957. február 6.

MENEKÜLÉS

Egy ároknál megállt kísérom
s fojtottan súgta: „Ez itt a határ...
segítse Jézus!” – Kezem megragadta,
s csendesen ment is vissza már.

Háromnegyed kettő volt. Fénylett
a mutató, az óra zümmögött.
A hűvös köd derengve rettent egybe
imbolygó vállai mögött.

Magam maradtam. Átugortam.
A dobbanástól visszhangzott a táj,
s lihegve vártam, fuldokolva... higgyem,
hogy mögöttem van minden borzadály?

S mert rá gondoltam: mint az ostor
az állatot, a szörnyű félelem
úgy végigvert, hogy futottam, rohantam!
S a Szabadság már ott futott velem...

Niška-Banja, Jugoszlávia, 1957. február 28.

ELKESEREDÉS

Ha ilyen órájuk kerülne,
vonítanának a rideg vadak
az ordításra késztető magánytól,
de nekem sírnom még most sem szabad.

Lobog mögöttem elmúlt életem,
mint felgyújtott hidak lobognak, égnek
a megvert, futó seregek mögött,
amelyek már csak lábukban remélnek.

Így futnék én is életem elől?
Mi tudott ilyen messze elzavarni?
Üres vagyok, s hiú reménnyel
nem tudom holnapom se csinálni...

Palics, Jugoszlávia, 1957. február 8.

A TERASZON

A teraszon már reggel óta áznak
a kerti székek.
A tócsák összefutnak. Tükreik
szürkék, sötétek.

Nem látni bennük semmi színt: sivár
egek remegnek
és szabdaltszélű felhők rontanak
ködös hegyeknek.

Nincs bennük szín, mint életemben sincs
remény se, szín se.
Nem kérdezem, mert félek kérdeni:
jövőmben sincs-e...

A teraszon már reggel óta áznak
a kerti székek
s az összefutó hólyagos tavak
nagyon sötétek...

Niška-Banja, Jugoszlávia, 1957. február 17.

ÖRVÉNYBEN

Öklömbe fogva sajjó homlokom
tűnődve és gyötrődve kérdem:
a pannon dombok fia, én,
e komor szerb sziklák közé hogy' értem?

Micsoda örvény sodor egyre lejjebb,
mind mélyebbre a Dante-járt pokol
növekvő, gyűlő gyötrelmeibe,
hogy agyam, testem, lelkem fuldokol?

El nem háríthatón s téríthetőn
sodor a végzet. Hálóban halak:
zord táborokban menekültek élnek
s reménytelenül, némán ránganak.

Velük csapongok fuldokolva én is
Szerbia kopár hegyei között.
Szép álmaim helyébe régen
csüggedt lemondás költözött.

Niška-Banja, Jugoszlávia, 1957. február 18.

KERENGŐ

Száz négyszögöl a szabadság csupán.
Nem éri el a zöld park bokrait.
Sétálhatsz rajta s nézheted a felhők
egekre jajdult szép játékait.

Száz négyszögöl a szabadság csupán,
mint középkori klastromudvaroknál
a szűk kerengő. Körbe jársz anélkül,
hogy végül valahova jutnál.

Száz négyszögöl a szabadság csupán,
hogy forgolódhass benne, mint az őrült,
és összerándulj – ha sorsodra gondolsz – ,
mint aki mögött fegyver dördült!

Niška-Banja, Jugoszlávia, 1957. február 19.

ISZONYAT

Nézem az ablakból a házak
szúrós színekkel ágálló falát
s a csöpp hernyó-utacsokát: fõlszalad
s kirágja a hegy oldalát.

Nézem a képet idegenként,
a nem oldódó, jeges iszonyat
fagyával. Visszanéz az idegen táj
s nem érti sötét kínomat.

A lejtõs úton két leány jön
piros szoknyában és nevetve,
hogy komorabb legyen a délutánom
s múltamból semmit se feledve...

Niška-Banja, Jugoszlávia, 1957. február 21.

NEM ENYHÜLÖK

Fõlémõmõlnek mindennapjaim,
a magány kínja újra-újra átjár
s nem enyhülök, mert el nem futhat az,
ki maga elõl hátrál!

Megmérem magam múltam mérlegén
s elsápaszt, mily kevés maradtam.
Elnyelni éhes mélységek morognak
éjjeimen alattam.

De levesem mohón kanalizom
s átszûrni fáradt agyamon az órák
salakját nem szûnök, mint nem szûnik meg
a testben dagadó rák...

Niška-Banja, Jugoszlávia, 1957. február 22.

KILÁTÁSTALANSÁG

Az utolsó ablakszemig szaladnak
a kopár dombok.
Felettük felhők kavarnak,
mint agyamban a gondok.

Meredek úton két bivaly zihálva
vonszolja fel a hegynek
a talyigát. Idáig hallani,
kerekei hogy nyekeregnek.

Magam nyomorúságán tépelődve
a hajszolt bivalyok
s a bocskoros vad paraszt mostoha
sorsa belém sajog.

Mi értelme van életüknek?
Görnyedve mennek
a szennyes estben, hű szolgálként
valami rettenetes Rendnek.

Mi értelme van? – s engem ér a kérdés,
mint az ütleg –
Több értelme van talán az enyémmnek,
mint az ő sivár életüknek?

Az utolsó ablakszemig szaladnak
a kopár dombok
s kilátástalanságtól felhős
és gyűrődött a homlok.

Niška-Banja, Jugoszlávia, 1957. március 2.

JÓL ÖLTÖZÖTT ÚR!

Jól öltözött úr! Nišben dolgozik
nyilván valami magas hivatalban.
Közönyösen néz rám: a kisleányhoz
beszél valamit finoman és halkán.

Itt sétálnak a pompás parkon át
jólápláltan, tisztán, elégedetten
és élvezik a tündér délelőttöt,
az erdő csendjét, kéz a kézben, ketten.

Jól öltözött úr s boldog kisleány.
Leülnek zengő fák alatt a parkban.
A Kommunista Szövetség kegyeltje,
s Nišben dolgozik magas hivatalban...

Nyilván joga van élni fényesen
s pénze is tiszta élethez, divathoz.
(Az van csak hátra, költő, hogy a rongyos
parasztokra hivatkozz!)

Niška-Banja, Jugoszlávia, 1957. március 17.

ALKONYAT A NIŠAVÁNÁL

A juharfákon át emlékezőn
ragyog a nap a sodródó vizekre.
Fatörzseket hoz folyton a folyó
s fatörzseket visz egyre.

Szűk partjai közt zúg a Nišava
és tovaárad kavargva.
Csak én maradok itt a fagyökéren,
a kedvetlen sors idevetett foglya.

Niška-Banja, Jugoszlávia, 1957. május 5.

VASÁGYON

Nyeld le keserű könnyeid és hallgasd
a harmonika hazasíró zokogását
és feküdj végig a kemény vaságyon,
meredj a szennyes, foltos mennyezetre,
hisz nem futhatsz a kín elől hívó hegyekbe!
Napszám heverhetsz magadra hagyottan
a kártyázók ricsaja közt a kerge füstben
s gondolat nélkül bámulhatsz a spárgán
kiteregetett száradó ruhákra
vagy polcokon a száraz kenyérdarabokra.
A szétszórt csajkák csendben bűzlenek
a bennük hagyott ételmaradéktól,
sodródik a szag alvók s heverészők
orra előtt a törtüvegű ablakoknak
és nyekereg a vén harmonika,
giccses dalokkal emészti kifakult kedvünk,
pedig belül, hallgatva, igazán,
emberien és könnyezve kesergünk.

Gerovo, Jugoszlávia, 1957. május 20.

BELEALÉLTAM A TÖMEGBE

Órája, hogy sarat taposva tolakodtam
Eszék utcáin a megkopott menekültek
soraiban a rendőrfegyverek közt
soványan, éhesen, hazátlan,
és egy voltam a tovasodródó tömeggel.

Most egy kastély-volt épület előterében
a hús betonra dobott táskán üldögélek
és hallgatom az üres fecsegést,
belélegzem a telekőhögött
levegőt s zsibbadt lábszáraimat
kinyújtom, falnak vetve hátam,
és egy vagyok a megfáradt tömeggel.

Belealéltam az ezertestű tömegbe,
mert csupa tömeg ez a keserű kor,
s törvényei alól nem vonhatom magam ki,
csak tiltakozom minden ellen, ami aljas.

Kihány a légerek iszonyú kaputorka,
más légerek borzalma újra elnyel
s negyedik hónapja nem bírok leszakadni
a szörnyű tömeg-testről. Jaj, a sejt csak
úgy függetlenedhet, ha végülis
öngyilkos aggyal megöli magát.

Eszék, Jugoszlávia, 1957. május 27.

A SZÖGESDRÓT CÖLÖPJEIN TÚL

Búzamezők és kukoricaföldek
a szögesdrót billent cölöpjein túl
s az árkon túl, mit átugorni kell –
a szomjas szív már szinte szökni indul...

Kirajzolja, mint öröket, a tájék
a partfokokra barnacsendű fáit
s idezörgik az alkonyi kocsik
gyerekkorom nyáresti szép csodáit.

Apámmal mentünk sokszor így a fáradt
árnyat virágzó arany fasorokban.
Most pihenten is fáradtabb vagyok
s lehajtott fejem csüggedt fára koppan.

Utak porára száll a ritka harmat,
ingemre száll és szétzilált hajamra,
s a szénaszagú, koccanó kocsik
emlékeimmel itthagynak magamra...

Eszék, Jugoszlávia, 1957. június 12.

A KÖRLET ESTE TÍZ UTÁN

Gerovoban, egy vad, rosszhírű pontján
a szédelő és kifakult világnak,
nyúlós ködökbe és tömény párákba
fulladó szikár hegyek alján
este tíz után szól a csörgő,
sikolt a fűtty, a lábak feldobognak
a régi internálótábor füstös,
ricsajos, csúnya körletében
s ordibál hetven nyers legénytorok.
Szeszt nem ivott s ma mégis mámoros
a régi emlékektől vagy a kintől
mindannyiuk, és táncol és dalol,
mert idezárva állatian élnek,
pedig Október menekültjei.

A hullamészőt már betemették,
a gázkamrákat befalzták,
csak a kettős drótkerítés maradt meg
őrtornyaival s fényzóróival,
s elég, ha én gondolok rá az itt
kivégzett zsidók, svábok, szerbek s olaszok
estéire és rothadt tetemére.
Hol egykor akasztófa volt, zászlórúd áll már
s lábánál Kossuth-címer kavicsokból.

Zuhog a dob és kesereg a dal,
kiárad a vak éjszakába
s céltalan léte teljes erejével
ordítja kínját kopott slágerekbe
hetven fiatal menekült magyar,
mert idezárva s reménytelenül élnek,
pedig Október menekültjei.

Gerovo, Jugoszlávia, 1957. május 26.

MEGMENEKEDVE

Nem szűnik bennem a furcsa öröm remegése, miként nem szűnik a tenger a partra rohanni morogva a sziklák kő-csökönnyén, közönyén. Átloccsan rajtuk a hullám s lábam elé fröccsenti dühét, ide nő a dagállal.

Megborzongok a sósszagú szélben, mint aki eszmél s széjjel nézve a langyos öbölből acélkék tengert, nedveszöld egeket, hótiszta vitorlát s távol lassú hajók vonulását látva végre megértem:

nincs többé rendőr, gumibot, se szögesdrót... Hűvös, tiszta világba jutottam: a tündér tenger, a norvég partok kőcsipkéi közé, a sötétből a fényre, rossz iszonyokból, borzalmakból megmenekedve.

Ó, milyen édes öröm lefeküdni a napban a sziklán vagy belebújni a lágyvizű habba, beúszni a mélyre és belihegni a nyárba, a tengerzajba, a tájba: életem értelmének tudlak, drága Szabadság!

Bürö, Norvégia, 1957. július 11.

KÍNJAITOK TANÚJAKÉNT

Üzenet Kistarcsára internált barátainak

Mikor még – két hónapja sincs – egy piszkos hodályban háromszázad magammal éltem, hol éjjelenként éhes patkányok másztak csikorgó ágyainkra s fonnyadt testtel és szőrös arccal lődörögtünk a sivár földön szögesdróttól szögesdrótig, gumibotot emelt a rendőr s vigyorogva jöttek az estek, nőtt szívünkig, keserű szánkig a reménytelenség undorító kloakája - -

ó, még közel tudtalak magamhoz benneteket,
mint Októberben, mikor egyszer Miskolcon át
jöttünk Eger felé az estben gépkocsival:
az utak mentén alattomosan leskelődtek
a szovjet tankok, utánunk villant reflektoruk,
s fegyvereinket csőre töltve, vállainkat
egymásnak vetve dübörögtünk, halálraszántak,
s megmenekedtünk - -

De most tengerek folytak közénk, hegyek gyűrődtek,
világok álltak, folyók nőttek közénk, magányos
férfivállam vállatokhoz pedig be vetném - -

Sétálni megyek estelenként puha ruhában,
fehér ingben, kertek és villák közt a partra,
hol hajók bőgnek, vitorlások szállnak a szélben,
lobogó szemű lányok jönnek szembe az úton,
finom autók duruzsolnak s kigyúl a nyárest
ege Oslo felett s a langyos tenger felett - -

Egy elhányt ládára lehullok, szorul a torkom
és tehetetlen kín csikordul zárt fogaim közt,
mert rá gondolok drótokmögötti estéitekre - -

Pirulásommá lettetek ti, hősök, barátok,
megátkozom – ezerszer gyáva – a bűvő, rejtő
utakat, ahol tovaszöktem, mert azt vállalni,
amit ti, bennem nem volt erő és hősiesség - -

Kistarcsán, Recsken, vagy akárhol földrerogyók:
fölemelem emléketek és fölmutatom
mint harci zászlót, s kínjaitok tanújaként
végigviszem kiáltva, híva, zörgetve, sírva
a jóindulatú közöny csendes, kényes utcáin,
hogy a Szabadságnak, ha tudlak, megmentselek
benneteket, s tisztán tekintsek megbocsátó,
feloldozó szemeitekbe.

Oslo, 1957. augusztus 14.

FÉLHANGRA

Berozsdáltak a fegyverek,
víz marta meg a puskaport.
A tenger vize fekete
s fehérén füstölög a fjord.

Hol kétszázezer elfutott,
én zártam be a gyáva sort.
A tenger vize fekete
s fehérén füstölög a fjord.

Északra mentettem magam
s lemosakodtam már a port.
A tenger vize fekete
s fehérén füstölög a fjord.

Börtönben küzdőtársaim,
mert, büntelen, mind meglakolt.
A tenger vize fekete
s fehérén füstölög a fjord.

Zizeg az eső, gyúl a sár,
elrothad lassan, aki holt...
A tenger vize fekete
s fehérén füstölög a fjord.

Oslo, 1957. augusztus 25.

MENEDÉKHÁZ A NORVÉG HEGYEKBE

Észak fekete őserdői sziszegnek a szélben,
sziklán sírnak a fenyők, szűzi havat okádnak
ködöt eresztő esti völgybe – ez a hazám már:
nehéz táj, nehéz egyedülség. Örökre így kell
most már élnem, tüdőttépő kapaszkodókon
fölszállni, sötét szirten leskel mögöttem
a mondaéji viking isten, a szeme villog,

szakála lebben, bőrkabátja zörög az ág közt,
zizeg a sítalp, zúg az erdő, csupa mocorgás,
csupa neszezés, tele szemmel, s útfordulóban,
baltával vállán, mozdulatlan, maga Peer Gynt áll - -

Éles havakon, testvéreim, ide loholtam,
e ridegségben, idegenségben rokon hegyekbe:
nekem való táj. Huszonöt évem egyre gyűlő
kínjaival ide húzódtam; szomorúságom
teregetem most; folyton futottam, ez a sorsom;
síléceim megtámasztottam a ház falánál,
nem vagyok éhes, nem vagyok álmos, a tüzet nézem:
lobogó roppant fahasábok, míg belefárad
szegény szemem; mit is tehetne, aki magánnyal
alszik, keserű kínnal ébred, szomorúsággal
él s iszonyát senki sem oldja enyhüléssé - -

Társaim a szomorúságban, veletek élek
önmagam börtönébe zárva, hogy tihozzátok,
bebörtönöztek, így lehessek hasonlatosabb;
egyedül vagytok, egyedül vagyok a közönyben,
délen arany narancsok érnek, delel a tenger,
lányok, tenyérnyi ruha rajtuk, várnak a parton
fehér városok, csodaházak, csodaszerelmek,
combokkal és mellekkel telt képeslapokból
kacsint a Kor rám, luxuskocsik üvege villan,
fény, öröm, pénz, lány, dél, olajfák, nyár, csodaélet –
polgár Nyugat, dicsőség néked, dicsőség néked,
és bocsásd meg rebelliskedő vétkeinket - -

Keserű társak, börtönökben rabok, így lettem
fehérebb arcú nálatoknál; a ti magánytok
a Getszemáni kert magánya; egyedül vagytok,
egyedül vagyunk szenvedésben, hiú reményben,
s gazemberek és közönyösek egyként kiáltnak
„feszítsd meg”-et; értelmetlen minden, hiába
csikorogtok börtönökben, lettetek volna
hitehagyók, óvatosak; mi haszna voltunk
utolsó szentjei a Kornak, tiszták, fehérek!
Ne csaljátok magatokat: egyedül vagytok!

Akasztófakeresztekről öltetek nyelvet,
magyar megváltók, a világra, halni ha mentek - -

Tudom, van öröm, mert most fájok,
van szerelem, mert én is szerettem,
tudom, hogy igazak vagyunk, mert
gyűlölnek, gyilkolnak bennünket - -

Minden nap új kínban fürdet értetek, értem,
jeges tetők legcsúcsáról látom: a norvég
észak őserdői mélyén sírnak az őzek
és lila forrásokból isznak szomorúságot - -

Studenterhytta, Norvégia, 1958. február 1.

SIRATÓÉNEK

Fekete sírás didereg bennem
fekete jaj minden estem
fekete átok kavargog bennem
rázza tehetetlen testem - -

Fekete selymek lobognak bennem
temetnek lobognak
fekete dobok zuhognak bennem
temetnek dübögnek

zuhogják
iszonyatát
a dadogó kínnak
jajrögeit
a gyötrelmes toroknak - -

Akasztófák s fejfák között
tegnapokból a holnapokba
így lépek át
így élesül szigorú törré
két szemem közt mely zöld pokol már
homlokomon a ránc

ennyi halál
ennyi halál
vér virágzik a holtakon
vér virágzik a számon is
halottaimba harapok
mint a megsült Dózsába a parasztok
és áldozom
megáldozom
húsukkal és vérükkel és
gondolataikkal - -

Lauffen am Neckar, 1958. június 17. (Nagy Imre kivégzésekor)

HINGERICHTET!

Az ódon német házak árnyán,
hol béke van, kutak csobognak,
cseresznyét érlel
s kertek fölött, szőlők fölött
lobog a nyári délután -
visszhangot vet, vijjog a szó:
„hingerichtet” - s harsog az újság,
„hingerichtet” - a rádió,
s fehérebben a meszelt sírnál
állok a zengő folyó partján:
gyilkosok, mondom, GYILKOSOK!
s befele hallgatok magamba,
ügyelek okos, szép szavadra
halott Nagy Imre,
halálodban is ideidézve
vigasztalásul
értetek kiszivárgó könnyeimre - -

Lauffen am Neckar, 1958. június 17.

SZARVAS AZ ERDŐN

Éjszaka bokrai verik a testem tépik agancsom
köszörült kések kőéle a szikla fölsebz a térdem
rohanó karcsú patáim alól szügyemig ver a hó föl
oldalaimig hátam magasáig csillagpor a szőröm
szúrós hószikrák közt úszom fujtat a mellem
ellenséges fák gyilkos táj állnak utamba
szemeimben a kín szemeimből a könny foly számból a vérhab
jaj mért bántotok így kiket ifjan égve szerettem
menekülésemben - -

Remegve megállok a sziklás szirten gőzöl a testem
senki mögöttem rég már magam elől futok egyre
hova lettek a drága társak holtak kiabáltak a puskák
piros vérüket látom folyton a halált szemeikben
szelíden hulltak a hóra az őzek haraggal a vének
büszke agancsát égnek emelve megannyi fizarvas - -

Lámpáival lent messze a völgy csak a szél zajog itt fent
soha már a barátok nem csörtetnek utánam az erdőn
soha boldog nem lehetek többé már a magány meg a bánat
gyűl csak bennem s farkasokat hallok csak a tájon - -

Jéggé válik a víz a számban amikor innék
hóvá dérré és zúzmarává a fű ha ennék
szerelem holdas tisztásai s a szép karcsú őzek
s tavaszi erdők s nyári erdők jaj hova lettek
befagyott patakok jege alól tágra kerekített
kocsányszemekkel halak merednek rám ijesztőn
s a fák is mint kifolyt iszonyatos halott szemet
adják ágról-ágra egymás feje fölött tovább
a téli holdat - -

Oslo, 1958. december 29.

ÜZENET HAZA

Estelenként itt zöld az ég, vacog mint a foszfor,
fekete szikla alattam, fölemelt homlokkal állok
s hallgatózom feléd, apám, ezerhétszáz kilométeren át.
Kifosztott udvarodra állj ki! Kerted végébe jöjj ki!
Erdők fölött fehér dühvel csikorog a csillag.
Alatta állok, zúgó, haragos fenyők körülöttem.
Kiáltsd a szélbe keserű átkod, visszamondják
nekem a szelek, elemek: ellopták a földed - -

A rothadásra, a halálra korai vagy mégis,
miként én is korai voltam két évnek előtte:
megállítottad lovaiddat, az eke eldőlt,
elszürkült arccal néztél, ahogy a ragadós földön
eléd léptem, megcsókoltam a kezéd és arcod
s szemembe hulló hajjal mentem el tőled a tájba,
mert gépkocsival jött a halál nyomomban már, fegyvere villant - -

Néztél utánam szürke arccal, fedetlen fővel,
szíjjal szép lovaiddra vertél – az a nyerítés
úgy szállt utánam, mint a jajszó s temetési harangszó,
de mondtad te is, korai vagyok a halálra - -

Mondom neked most én is: korai vagy a halálra,
föld marad a föld összeszántva, magadat őrizd,
semmi-emberek szájalhatnak – éld túl a rendet!
Parasztapám! Míg fölemelt fejjel állsz az időben,
hallgatagon bár ha csak állsz is, ha csak élsz:
az egész párt tőled retteg - -

Oslo, 1959. március 24.

HA CSÖNDES ÉS FÁRADT LESZEL

A levelek tűzvésze idején
egy sárga őszi délután, ha
hirtelen csöndes és fáradt leszel:
ballagjál át lassan a parkon
s mert végül mást úgy sem tehetsz,
hát állj meg, ahol szürke, szép galambok
fürödnek és pörögnek
az összesöpört csörrenő avarban - -

Kárpótlásul s talán vigasztalásul
lombhullató, céltalan éveidből
boldognak egy-egy óra így marad:
bakonyi szüret, bükki szerelem;
emlékezõn szagolsz az égett levegõbe
s az ágak közt áthulló ferde fényben
máris nyújtózó zászlók lengenek
s puskaapor füstje facsarja az orrod:
ó, édes szédület - -

Csak alkonyfény volt égõ levelek közt,
csak télbe nézõ, hajlongó nyírek,
hársak és gesztenyék suhogtak,
csak emlék volt, csak messzi õsz volt,
csak szívverés volt, gyors, szép, esztelen - -

Ballagjál holnap újra át a parkon,
ha megint csöndes és fáradt leszel! - -

Oslo, 1960. október 4.

ÖT ÉV UTÁN

Mint akik más és más kocsira szálltak –
egymástól társak úgy távolodunk
leküzdhetetlen törvények alapján
s évgyűrűkként tűnõdõ homlokunkra
mind keményebben vésõdnek a ráncok - -

Az éjszakai ablak üvegén túl
még visszalátunk a történelemre
egy-egy virrasztó órán – a tüzek
füstjét ide sodorja az idő
dagad alattunk hullámszik a múlt
s kavargó zászlók között kiabáljuk
hogyan az igazság máglyát is megér –

Öt éve csal már mindünket a holnap
s körülforduló arcélünk körül
szakadatlanul málik a világ - -

Megéri-e az igazság a máglyát?
Nem felel aki behalt
öt éve rothad már a föld alatt
s nem felel aki túlélte a bajt
csak ácsorog a változó időben
s évei mint az aprópénz széthullanak - -

Oslo, 1961. szeptember 27.

SZÁMVETÉS BUJDOSÁSBAN

Holdfényben elúszó gátak fele tartok
fehér lobogással felhők kavarognak
fák zúgnak a szélben s bátran csak az apró
otthonok állnak az éji dagálytól
máló zuhogó hús partok mentén - -

Csak menni a szélben az őszben az éjben
menekülve a töprengéstől a kintől
lépkedni előre a céltalan úton
melynél csak az élet ha céltalanabb - -

Idegen vizeken szikrázik a holdfény
haza semmilyen út nem visz soha tán
értelme mi volna a balga reménynek
lila gombák nyílnak holnap az égen
haza semmilyen út nem visz soha már - -

Oslo, 1961. szeptember 28.

HIÁBAVALÓSÁG HALOTTAI

Összetört, ifjú arcok rózsaszirmai,
szétzúzott virágéletek:

fiatal mosolyotokból mi lett?

reménykedésekből mi lett?

hősiességekből mi lett?

Meghasadt kristályú szívek,
szétroncsolt tiszavirág-életek:

lúgként maró kínotokból mi lett?

sikolyaitokból mi lett?

könnyetekből, véretekéből mi lett?

Hiábavaló volt hősi halálotok...

Ellenetek szavaznak a túlélők,

kik habzsolva és tülekedve,

harácsolva s bőföggve élnek.

Elfolyt szemetek nedves fénye,
lehervadt nyelvetekről a szó,
torzult grimasszá fagyott nevetésetek,
testetek piros palotája
porrá omolt, kifakult csonthalommá,
s elúszik emléketek is
tetőtlen évek csilló magasában,
mert könnyörtelen étvágyával
fölfal, fölemészt titeket
mindenestül a burjánzóva nőző élet.

Csak ifjú orcátok szomorúsága
nem fogyatkozik: mindörökké
ott ragyog a hold fényének fehér havában,
s ott csapong sóhajotok is az őszi szélben,
susog alatt a fák közt, s fölszáll,
zúg gyermekhangok kórusaként tisztán, távol
a jégmagányú, csillagszikrás mindenségben.

Oslo, 1966. szeptember 29.

FIATAL HALOTTAKRA EMLÉKEZVE

Tirátok gondolok ma, akik
ötvenhat véres őszén
fiatalon meghaltatok.
Elpusztulhattam volna én magam is
együtt veletek,
hisz veletek voltam végig!
De megmenekültem.
És élek. Még
mindig élek a fényben!
Ballagok éppen egy
mediterrán alkonyatban,
idegen madárral teli
tó szélében, gyűjtögetve,
- mint zsugori a pénzét -
a szépség pillanatait,
mielőtt hozzátok elérek,
mielőtt közétek kerülök én is,
túllépve a léten
az örök léttelenbe.

Torrevieja, 1991, október 31.

POST FESTUM

Jöttem hosszú útról,
hogy együtt ünnepeljek itt azokkal,
akik titeket
még mindig ünnepelnek,
akik rátok még mindig emlékeznek –
de néhány napot késtem:
s az ünnepélynek vége már.

Emlékműveteken
novemberi szél rázza
a kegyelet
megfonnyadt virágszárait
s az összedrótózott koszorúkat.

A tömeg pedig hazament,
ha ugyan *tömeg*
gyűlt volt össze itt még ma is,
e mostani évfordulós ünnepen is,
hősi napjaitoktól
már ennyire távol kerülve az időben...

Egyedül
hajtok hát fejet most itt,
elárvult emlékművetek előtt
s már megyek is, örök bujdosó, vissza
messzi norvég világom nagy havakkal
télbe forduló hegyei közé.

Budapest, 1994. november.

LEGYILKOLT ÖTVENHATOSOK ADÓSA

Szélárnyékban élek azóta, hogy
Norvégiában partot értem
s a sziklás partfokon hátrafordulva
tegnapjaimba visszanéztem,
messzi hazámra visszanéztem.

De álmaimban folyton megjelennek
még ma is azok a halottak,
akik úgy hulltak véresen az utcakőre,
hogy ártatlanok voltak,
bimbózó fiatalok voltak.

Befagyott tavak jégpáncéljain
keresztül mintha ők néznének énrám.
Számról emlékükért szól még ma is
a gyászos ének,
a fekete szavakkal teli ének.

A földben porladnak, míg én a fényben
élek azóta.
Így lettem, bármeddig is éljek, mindörökre
mindannyiuk adósa,
legyilkolt ötvenhatosok adósa.

Oslo, 2004. szeptember.

BENNEM MARADTAK . . .

Bennem maradtak azok a napok
s halálig vonszolom emléküket
magamban,
a szent örület, a szent megszállottság
napjaiét, mikor szinte bolondul
magammal se, sorsommal se törődtem,
csak mentem a sorokban, meneteltem
együtt *mindenkivel*, és kiabáltam.

Azóta valahogy minden napom
ezek felé a napok felé fordul.
Dolgaimban ezek vannak jelen
s ezek álmaimban, emlékeimben.
Elölük menekülni nem tudok,
mint egykor üldözöm elöl, amikor
a legutolsó órában ugyan, de
szülőházamból végül elfutottam.

A halál elöl szaladtam akkor el,
de emlékeim mind velem maradtak
s ott csengenek a himnuszok is bennem,
a szent szavak zokognak,
mint zokogtak akkor is, amidőn
együtt utolszór énekeltük őket.

Messze kerültem jajtól s fegyverzajtól,
s messze magától a hazától is.
De annak, ami történt, szavaimban
s szívemben emlékét megőrzöm.
A harcról mintha tárogató szólna,
az a történet úgy jajong.
S bár mindent túléltem, azóta
minden új napom
a halálom előtt van.

Oslo, 2002.október 23.

ÁLMOMBAN ENGEMET IS MEGÖLTEK

egyszer – álmomban – engemet is megöltek
akárcsak titeket
ugató géppisztolyból eresztettek
hosszú sorozatot belém

éreztem hogy miként fúródott
minden egyes golyó
testembe noha furcsamód
fájdalmat nem éreztem

láttam aztán rögtön magam
sebeimből vérezve ott heverni
a nedves sáros véres utcaköveken

láttam a rámhajoló arcokat
a kezeket amik
virágokat szórtak testemre

láttam hogy égő mécsesekkel
lobogó gyertyákkal rakták körül
esőben ázó testemet

láttam amint a ködtől szennyes
délutánban egymás után elmentek
magamra hagytak

láttam rettenetes magányom
léttelenségem jéghideg magányát

később egy fal tövében álltam
s márványba vésve neveteket olvastam rajta

de saját nevem nem találtam
a tábláról hiányzott a nevem

szavakra nem találtam csak hörögtem
– míg fuldokolva fölébredtem

Torrevieja, 2004. október 17.

ÁRNYAK NYÚLNAK UTÁNAM

árnyak nyúlnak utánam
markolnak húznak vissza
évtizedek mélyére
a mögöttes századba

ott van minden amit átéltem
az emlékek előnyomakszanak
s mikor az Idő fölreped
a résen múlt napokra látok vissza
s a szív rángani kezd és félrever
a sebesültek elfeledhetetlen
sikolyaitól kiknek
halálhörgését még most is hallani vélem
ebben a folyton hullámoktól dörgő
déli tájban is
ahol gördülő vizek hátán
úszik tova tekintetem
a látóhatár pereméig
s bele a párák végtelenbe

élek itt helyettetek is akikkel
egykor együtt ittuk a fényt a ragyogást
az élet arany serlegéből

társamul mára csak emléketek maradt
a kínlódás és keserűség
(arcom ebbe fehéredik bele)
s a harag azok ellen
akik benneteket megöltek
noha ti voltatok az igazak

Torrevieja, 2004. október 17.

IDEGEN KÖLTŐK VERSEI 1956-RÓL FORDÍTÁSOMBAN

SKANDINÁV KÖLTŐK 1956-RÓL

ARNULF ØVERLAND : MAGYARORSZÁG 1956-BAN

Ungarn 1956

Ha elfeledjük Magyarországot, marad-e
jogunk élni,
s ki fog küzdeni majd
éppen miértünk?
Ki húzta meg a választóvonalat
a népek közé, hogy egyeseket észrevétlen eltiporhatnak,
míg másokat meg kell védeni minden áron?
– köztük Norvégiát is, természetesen?

Megint láttunk elvérezni egy népet.
Ismét kiabálhatjuk:
Nem küzdöttek hiába, nem pusztulhatnak el!
Szó, megszokott szó csak,
mialatt még dúl a harc,
piaci fecsegés csak,
szégyelni való szóbeszéd, amiben senki sem hisz!

Még senki se hallgat.
A kezeit mosó
ENSz-ben
határozatokat hoznak
egyre élesebb hangnemben.
– De valamit tenni is? Ugyan már, mit tehetnénk,
ha nem hallgatnak ránk az oroszok?

Hát ne nyugodjunk bele mindebbe?
Dehogyne!
Hagyjuk végre
a fecsegést az emberi jogról és becsületről!
Ne irkáljunk
az „élet tiszteletéről”!
Egy dologban egyek maradunk mégis.
– Hogy miben?
A rémületben és a szégyenben!
Vonuló felhők

borítják az éjszakai mennyboltot.

Ki fejt meg a csillagok írását?

Ki lesz majd a következő?

(Norvégból)

ARNULF ØVERLAND : GYERMEKGYILKOSSÁG BUDAPESTEN

Barnemordene i Budapest

Tizennyolc éves lett a legifjabb is
köztünk. Születésnapja hajnalán
(hisz erre vártunk, hírlik itt, bezártan)
mindannyiunkat elvisznek talán.

Törvény van rá, halálba küldeni
nálunk nem lehet, csak felnőtteket.
S lám, tiszta sor, üríthetik a cellát.
Évünkkel sorsunk is betöltetett.

Kislány keze egyszer simult kezembe.
Lenn áldogáltunk kapujuk alatt.
Ó, mily meleg, lágy, gyengéd és finom volt!
De jöttek – erre csacsckán elszaladt.

Apám megölték. Elhurcoltak engem.
Mit csinálhat most anyácska, szegény?
Ma éjszaka is láttam álmaimban.
Csak állt és nézett szótlanul felém.

Csak sejtjük, hogy hó hullt az éjszakában:
derengnek itt bent a cellafalak
sápadtan-szürkén. Nekünk a világból
ezek lesznek a végső sugarak.

Három éve, hogy itt várunk bezártan,
jelet róttunk a falra napra nap.
Imádkozunk, sírunk kicsit a kintől:
felnőtt lettünk, hogy felakasszanak.

(Norvégból)

FINN BJØRNSETH : A FIATAL HALOTTAK

De unge døde

Hallga,
hallga,
hadd szóljon a sötétség
a fiatalokról, akik
a másvilágba tűntek.

Nem az ő hangjuk ez itt,
csak a csöndes eső
a juharfák levelein az őszi éjben.
Hallgasd! Hajlanak
a levelek le
s kecses bókolással
hullatják a vízcsöppeket le
a cseballóra és hegedűkre
írt menüetre.

Nem a nevük,
csak egy-egy csillag
virraszt keleten a tetők felett,
ahol a hajnal lágy ecsetje
keni fel sötét cinóbercsíkokkal
szegény reménykedésünk első jeleit
az égbolt peremére.

Hallga,
hallga,
vándorolva a széllel
a város fölé
daluk érkezik éppen.

(Norvégból)

JAN-MAGNUS BRUHEIM : BALERINA

Ballerina

Néked táncolok. S hallgatok.
Hallgatást táncolok.
Érted-e, amit mondok?

Érted-e, hogy sorsom a hívás?
A földön minden
hallgató népnek,
hogy ne vesszenek el – teljesen némán –
a sötétben.

Néked táncolok. Szívnek,
amely holnapba vágyik.
Léleknek, amit katakombák
kényszere kínoz.

A férfinak az akasztófán.
A szülő nőnek.
A fehér pelenkák közt fekvő
hajnalszemű gyerekeknek.
Táncolok az anyamellet
kutatva keresgélő
gyerekujjaknak.

Táncolok, táncolok.
Beszélni nem tudok,
s te nem akarsz hallani,
nem akarsz érteni.
Mert gyilkos szájaktól,
hazugságtól és árulástól
lettek szennyessé a szavak.

A bemocskolt szavak
hóhérruhákat hordanak.

Szólani nem tudok,
mert az igazság hallgat –
nézzed hát jeleim
és kövesd nyomomat.

Én táncolok csak...

A csillagoktól sziporkázó
téli éjjelnek.
A kezüknél egybeláncoltan
masírozó foglyoknak.
Kezeknek, teremtvé arra,
hogy tegyenek-vegyenek.
Néma sikoltások most...
Táncolok, hogy a láncot
megoldjam. Táncolom
az álmot: élni kell – élni!

Táncolok azoknak, kik éheznek, fáznak,
kik fáradtak és letörtek,
kiket megöltek, megsebesítettek,
kiket a fogságban kínoztak,
kimerülten megállok a színen,
reszketve – szótlán,
szívem emlékező áhítatával.
Esküszöm a hóhér-arcok ellen
s hogy a börtön sötéttségében
remény tüze lobogjon a rabokban,
hogy szívükben tudják: bitorlás
a jogtalanul szerzett hatalom.

Egy hajnalon megnemtörtén
zúzzák majd széjjel véres
rabkötélékeiket!
Testvéreimnek táncolok az éjben –
hazámnak és az égnek.

(Norvégból)

HALVOR J. SANDSDALEN : MAGYAR BÖLCSŐDAL

Ungarsk vöggevise

Oly szép,
ahogy árnyaival jön az este,
ahogy a szél simogatja
a bokrokat és füveket,
aludj hát, gyermekem,
apád már messze jár.

Egy lámpa se világol
künn a sötétlő kertben
s egyetlen kismadár se
rebbenti meg a szárnyát
s a harmat pedig elvert
minden nyomot a fűben...
aludj hát, gyermekem,
már nem kell többé félned.

Az erdőkön sűrűjén
utak szaladnak át
és sötét csónakok
várnak minden öbölnél,
aludj te hát nyugodtan,
ne hánykódj, gyermekem.

Nem feszegetik többé
a bejárati ajtót
s ágyadban se kutatnak
többé fegyver után,
s perzselt mezők mögött
lement végre a hold is...
aludj hát, gyermekem,
többé nem kell remegned.

S tömött a jó köd is,
gomolyog künn a lápon
s tág üregekre lelni
szerte az odvas fákban,
aludj hát, gyermekem,
nyugalom itt és béke.

A falakon kiül
se leskel senki se
s az ablakot doronggal
nem zúzza senki be...
s mindenütt lyukra lelni
a szögesdrótokon,
aludj hát, gyermekem,
hajnalodik hamar már.

Emelkednek magas
hidak az éjben fel az égnek,
de kivont szuronyával
nem áll sehol se ő.
Jó éjt hát, gyermekem,
szaladj ott álmaidban.

(Norvégból)

ASLAUG VAA : MINDENSZENTEKI ÁRULÁS

Sviket på Allehelgens dag

Harangok szólnak értük, kik a sírban pihennek,
anyák gyászolják fiatal fiaikat, akik elestek
az elnyomó elleni harcban a békéért.
Ó, sírjatok, anyák, Magyarország fiaiért!

A Szovjetben szőtt béke-köpeny alatt nemrégén még
bánatkönnnyek potyogtak kövér galambszemekből,
bánatkönnnyek – hogy feledés fátylával takarják el
szemét a milliónknak, kik a világ lelkiismeretét szólítják
folytonos panaszukkal és vádjukkal.

Mindenszentek éjszakáján ezerkilencszázötvenhatban a bánatkönnnyek kövé merevedtek. Megkövesedtek.
A béke-köpeny nagyot zuhanva a földre hullt a földre s hiénaként maradt ott maga az elnyomó, fogait vicsorítva.
Mindenszentek anyái! Sírjatok Magyarország gyermekeiért!

Azt hitték, meleg szívből jöttek a bánatkönnnyek
s a szabadság rég elzárt fáját előkeresték,

hogy felvirágozzék az újból a magyar földben.
De Mindszentek éjszakáján, ezerkilencszázötvenhatban,
vaskemény halál sújtott a kereső karokra,
a túl korán hívőkre, az elárult szívekre.

(Norvégból)

HARALD SVERDRUP : TÜKÖRKÉPEK A DUNÁN

Speilbilder i Donau

Ó, mély folyam, mely az országot
végig futod,
forrásaid megint fényre kerülnek,
letisztul most újból habod.
Kinek az arcát mutatja az idő?
Mi lobog fel a képeidben?
Ki a szent és ki az eretnek?
Tovasodródó vizeidben
ma milyen árnyak tükröződnek?

Elsőül Dzsingisz Kán tűnik fel.
Aztán a török hold ragyogása.
Aztán a császár. S német hordák
s háború lángol kékségedben.
Zsidó, cigány, magyar hull beléd
s föl-fölvetődik halott testük.
Folyó, te Dávid-csillag-rejtő,
ki vette át a kaszárnyákat?
Orosz a válasz, amit hallunk?

Nézd gólyáid őszi vándorútját,
nézd a szőlőprést, a gróf malmát,
amott a régi vár profilját.
Nézd a nyomor sötét csapatát!
S tükröződ Budapestet is.
Egyazon gyász sújt ma mindenkit,
mind grófot, mind kopottruhást.
Kik ezek a csillagos katonák?
Vendégeid tán, dunai város?

Mily heves fény ez!
Szent, vagy eretnek?
Vetíti Kéthly Anna sorsát.
S ezek a Rembrandt-sziluettek?
Jön sorban a gyülekezet,
melyet a hercegérsek védett
ezer fáklyával a sötétben.
A bíboros, Mózesként, ketté-
választhatja-e ezt a vizet?

Ó, mély folyam,
most éjfél órája lobog
s háborút tükrözöl habodban,
törökre német, majd orosz,
a látóhatár így szűkül:
magyarok futnak a hazából,
egyként gróf és kopottruhás.
Kik e csillagos katonák?
S meddig akarnak még maradni?

(Norvégból)

NILS LINDSTRÖM : MAGYARORSZÁGHOZ

Till Ungern

Nincs győzelem
mondják a bölcsek.

Az idő múlásában
csak a viszály örök.

De van egy fajtája
a szükségszerűségnek ma és itt:

Hogy aki másokat állandóan
és mélyen megsért
végülis megbüntettetik.

Hogy aki a végtelenségig
erőszakoskodik
végülis megbüntettetik.

Hogy aki megnyomorítja
az ember legbensőbb szabadságát
végülis megbüntetik.

Hogy aki újból és újból
a gyengék ellen emeli kardját
kard által pusztul végül el.

(Svédből)

NILS LEEB-LUNDBERG : ÉJSZAKA BUDAPEST FÖLÖTT

Natt över Budapest

Ó Uram könyörülj

Vétkük csak az hogy népüket szerették
szabadságban és bölcs rendben akartak élni

Ó Krisztus könyörülj

Kenyér helyett a magyaroknak
vért darálnak a dunamenti malmok:
A hatévesnek aki lyukat szúrt a kerékbe
s a benzintartályokba
meggyújtotta s együtt pusztult a lángokban a katonákkal
A tizenkétévesnek aki gránátokkal kötözte körül derekát
s a harckocsira ugrott
Meggyalázott anyáknak és friss özvegyeknek
kik tankok elé vetették magukat gyermekeikkel
mik Buda és Pest utcáin törtek előre
tűzet szórva és iszonyatot keltve
lánctalpaikkal szétaposva szétlapítva
a védtelent a gyengét és a tehetetlent
s a barrikádokon holtan heverő munkást és egyetemistát
És azoknak kiket ma éjjel
kínoztak a halálba és a némaságba
Az éjszakában világít megcsonkított testük
csendjük kiált a földről
Az élőknek teherré vált az élet

a holtaké lett az áhított szabadság
de a vétek kié a vétek –

Ó Uram könyörülj

(Svédből)

INGEMAR GUSTAFSON : 1956 NOVEMBER 4

Den 4 november 1956

Ó ez a szétfolyó arc

A megadó harapás ráng még
Hirtelen tört a hideg is rá
helyet ad a hiánynak

Sebvar a sisakja
Reflekszekben
még egyre beszél

A halál kölcsönzi ugrását
A halálnak nincsen évadja
„Szólj, Lázár, alszol?”

Az arc a kerékcsapásban
mely többé sose forr egybe
A gránátok is ráncosokká váltak

Kiált száj nélkül is
az úrön át az úrön át
amelytől megfosztották

Ó ez a szétfolyó arc
Ó ez az áramló kiáltás!

(Svédből)

HANS HARTVIG SEEDORF : MAGYARORSZÁG

Ungarn

Égett a puszta...
És a rejtett tűzből,
a hamu alól észrevétlenül
előtört a láng, élön és gyújtogatva
s szállt háztól házig, tanyától tanyáig.
Lángtengerré vált a kihúnyt parázs;
újból feléledt, mivel tudott várni.

Egy lányka szaladt át a lapos pusztán,
könnyedén, látta az egész határ.
Fürtjei szálltak örvénylőn a szélben,
láng volt az egész lányka, csupa láng.
Súgták nevét, a félig feledettet,
a néplélek mélyeibe beírtat.
S a szabadság régóta rejtett magja
kivirított a síkon mint pipacs.

Furcsa ital a vér, – mar mint a tűz
s egészen soha ki nem alszik.
A csöndes bölcső ritmusára ring,
míg megszegik a remény kenyerét.
Erőben s gyengédségben lakozik,
trágyázza otthonok termékeny földjét.
Árad, apad, de el nem fogy egészen, –
legszebb szavá teszi a szabadságot.

Égett a puszta... Máglya lett a szikra,
messze látszódó, messzire melegítő.
Acélját az ellenállás próbálta
s az alföld füve nedves lett a vértől.
Nem ismerjük a lét kanyargós útját,
de fordulóban a lap a nagy könyvben.
S a tűzben, mely lassan lecsendesül,
az iga széttört üszke marad vissza.

(Dánból)

SIGFRED PEDERSEN : MAGYARORSZÁG MARTÍROSZLOPAI

Ungarns marterpæle

Ismét a rémek órája a földön.
A mártíroszlopok vöröslenek.
Mit sem jelent, ha mindezt versbe költöm,
s ha nem, beszélnek maguk a kövek.
Letiporva egy bátor nép megint,
hitük, reménykedésük, kiállásuk.
Elvéreznek, s a „szabad” világ hagyja. –
Több pusztul itt, mint Magyarország lelke.

Fedd el szemed, hisz gyáva vagy te is.
Mit is láthatnál? Bűnt s erőszakot.
A lelkiismeret szava – legyints,
egyebekkel együtt csak becstelen halott.

Hordtuk még nemrég mi is az igát,
szabadságvágyunk ám le nem tiporták,
lehunyt szemünk mélyén lobogva várt, –
egy szép napon míg kiszabadították.

Égett egy percig tőle a világ,
de kilobbant, jajszavunk ellenére.
Feneketlen sír vagy te, Magyarország,
szabadságálmunk földi földed mélye.

Hiábavaló a lelkesítő szó,
hisz annyi a fakó, a szürke lélek.
Tehetetlenek vagyunk bár talán,
de ha mi nem, akkor majd a kövek beszélnek.
Halld hangjukat, akármilyen rekedt:
Az elnyomó maszkja ma szétrepedt.
Megismerszik így most valódi arca.
S ez haladás:
Hogy ki az ellenségünk, megmutatja!

(Dánból)

GRETE BENDIX : ITT SENKI SE VÉRZIK

Her bløder ingen

Villák közt csöndes út ez
aranyló ablakkal –
apró, kis otthonok,
hol lámpa tükröződik
a sövénylevelek közt.
Messze, messze
a zajos esti utca.
Messze, messze
a szűkölő kutya.

S közel, ó mily közel,
itt, itt
nevet egy gyermek.
Tenyéryni hely a földön,
hol nem történik semmi.

Senki se vérzik itt,
itt senki se sikolt.
Csak aggodalmam gyorsítja fel a léptem
a november-éj apró zajaiban,
a föld s a nedves almák s a néma nyírfák illatában,
itt, itt.

A város fényei által
lággyá vált levegőbe
egy szót dübörög a szívem:
Háború. Háború.
De senki se sikolt még.

Szívem!
Te gyáva szív, te. Te annyira tehetetlen.
Meg kellene hasadnod...

Ei kellene vérezned.
Meg kellene repedned.
Szét kellene robbannod, mint csillagnak,

és lehullnod,
enyhületet hozón, mint permetező eső
azokra,
akik sikoltoznak a messzeségben.

(1956 őszén)

(Dánból)

GUSTAV BIERING : VÖRÖS VASÁRNAP

Rød søndag

A halál angyala szárnyalón
csattog a kiégett házakon,
az egész égbolt füst és korom,
kívánhatsz-e többet, Pokol?

Csattogó, szürke páncélosok,
torkolattüzek, bűz és mocskok,
jajszóval földre hulló alakok,
kívánhatsz-e többet, Pokol?

Jeges csönd vad rohamok után,
gyilkoló hideg, éhség, hiány,
jön sorban mind a halál taktusán,
kívánhatsz-e többet, Pokol?

Látod, már lábadhoz szórva ím
öröm és remény, vérbefojtva mind,
áldozatul fogadd kínjaink,
kívánhatsz-e többet, Pokol?

(Dánból)

TOM KRISTENSEN : MAGYARORSZÁG

Ungarn

Szükségtelen ott az a szakadék.
Ott az kellene inkább, egy kicsi híd,
hogy átkelhetne rajta röpdőső fényként
az emberi bizalom és a hit.
Miként még néhány napja is.
De időközben minden széttörött
s az igenekre visszhangként dörög
a nem a mélyből, s az érte vagy ellene
üres szójátékká lett. – Vér folyik ott.
Csak egy lehet így a gondolat: ellene.

Nem bandák voltak itt, de maga a nép
kívánta a kényszer-igát lerázni,
mert jól tudta, nem lehet az szabadság,
mit idegen nyelven kell magyarázni.
Jól ismerjük mi már az egészet.
Tisztogatnak most, gyilkolnak – likvidálnak,
hogy finomabban csengő frázist citáljak,
mely megszépíti a szörnyűségeket
s a kint, mely betölt napokat-éjjeket,
s azokat tárgyilagossá józanítja.

Csalékony a finom szó: az erőszak
helyén sápadt-erőtlenül zizeg,
pedig az, ki ezt lágyabban mondaná,
az több, mint langyos, az több, mint hideg.
Mi többiek állunk itt tehetetlen.
Sorba állítják most mindüket a falnál.
Kínzójuk már rafinált módokat használ.
S megnövelik a hóhérok létszámát,
bemocskolják az ember méltóságát:
az életnek elveszik minden hóhér.

Mit is akart hát itten a magyar nép?
Nekünk oly könnyű ezt megérteni.
Tizenegyéves emlék ébred fel bennünk,

túlélvágás égő reményével teli.
Miránk sújtanak most is, úgy érezzük!
Újra miránk! Öldöklés ez örökké?
Nem ér ez már itt véget soha többé?
A mély szakadék! Az van újra jelen.
A kis hidacska! Hova tűnt vajon el?
Hisz itt volt még alig pár napja is.

(Dánból)

PIET HEIN : MAGYARORSZÁG GYERMEKEI

Ungarns børn

Főliadok s a sötétbe lesek ki, ahol valami moccant.
Valami alig sejthető zajt adott.
Zápor dobolt át az éjszaka csöndjén.
Újból megeredt, hallani.
Alszik kicsim viruló, mély álomban,
játékmackóját öelve álmában.
Rügyező gyermekálmából ő szolt-e ki?
Békén lefekszem. S főliadok azonnal:
Magyarország gyermekei.

Kitáruznak, kinyílnak a szobafalak
emberi közösség, a te mélységeid felé.
Az emberi felelősségről éneklünk,
az ember jövő sorsáról, a legkisebbekéről.
Világom nem csak a közeli dolgoké.
Fekszem az éjben. Ahol sírnak. Hívnak.
Nem csupán Magyarország gyermekei, akik éheznek,
félnek és virrasztanak ébren.
Mindannyiunké a világon.

(Dánból)

HALFDAN RASMUSSEN : A SÖTÉTBEN

I mørket

Hallod őket az éjben, a testvéreidet.
Vonulnak a sötétben, ahol a vörös falevelek hullnak.
Mennek csillagtalan szemedben.
A csepegő esőben, a lehulló gyümölcsben hallod őket.
Mindenben, ami óhatatlanul meghal.

Mennek az ősz viharaival karjaikban.
Nagyon fiatalok, sebezhetőek és sebezhetetlenek.
S virágzás-közelben az élethez.
S a halál illat-közelében.

A tested utca Budapesten.
Lábak taposnak rajtad.
Szíved romhalommá lőtt ház.
Lábak menekülnek át rajtad.
Az éjjel képei belevesznek szemedbe.
S tehetetlen szavak hervadoznak a szádban.

De hallod őket az éjben, a testvéreidet.
A költőt, kinek verse nem állhat a halál útjába.
A diákot, aki a könyveivel nem hódíthatja meg az életet.
A munkásfiatalt, aki lapátjával nem áshatja elő a szabadságot.
Az óvónőt, aki géppuskáját
mint vásott kölyköt úgy korholta,
míg csak el nem esett a téren.

Álmatlanul heversz egy országgal ajkaidon.
Véred futásában emberek menekülnek.
Gyermek bújna bele szíved zugába.
Sötétségében holtak vannak eltemetve.

S hallod őket, amint mennek az éjszakában.
Át hegyeken s át végtelen határokon.
Kapukon át, mik nagyobbak a félelemnél.
Erdőkön át, mik minden fájdalomnál sötétebbek.

S te hallgatózol bele a zuhogó esőbe.
S te hallgatod a vihar üvöltözéseit.
Csak a halottak mernek most aludni.
Csak a halottaknak ideje elég erre.

(Dánból)

SZLÁV KÖLTŐK VERSEI 1956-RÓL

OLAFS STUMBRIS : A MAGYAR FORRRADALMÁROKHOZ

Ungarijas dumpiniekiem

A keserű kín, mely térképen határokat zúz,
mely ezrek életét kívánja és zabálja!
A keserű kín! Áldottak lobogóitok!

Fülem a földre nyomva hallgatódzom.
Hallom, ahogy a vér a föld arcára csurran.
Őrizkedjen az örök zsarnok ettől a hangtól.
Megszentelődsz, föld, e napokban.
A vér sokáig ragyog az idők éjjelében.

Ki vagyok én?
Ki vagyok én, hogy őket dicsérni merem ma?
Egy csöpp vér is ezerszer drágább szép szavaknál.
A Végső Napon ezért lépek hozzátok, Igazak:
„Testvéreim, bocsássátok meg bűneim!”

(1956 őszén)

(Lettből)

ANDREJS IRBE : TÉLI ÜNNEP

Fagyvörösen jön az alkony.
Közeleg a téli éjjel.
Valahol messze egy ország
álmodik s remél a sötétben - -

Kék erdeivel nyújtózik,
hold ezüstjével játszik.
Nem látszik a gyűlölt zászló,
hús dér lepi vásznát.

Mint sötétvörös rózsákra a hó
sejlik föl a hajnal.

(Lettből)

JOŽO ZVONAR TIEŇ : SZÍNHELY: BUDAPEST

Dejstvo: Budapest

A GONDVISELÉS ezt úgy akarta,
rátaláljon Budapest és Pozsony
a közös balsors által is egymásra:
eltűnt mindkettő tiszta napja
- mely fénylett dicső századokon –
s kísértetnek most istentagadásra.

Kín gerendáiból
csalódás forgácsából
s remény szikrájából
tűz lobogott föl
a Duna mentén:
a raboktól tiport
ősi Budapest
nem bírta tovább
már szíve alatt
hordani gyümölcsét –
kínokban forogva
az utca kövén
megszülte gyermekét,
s fölfénylett tőle
az elnyomott táj.

S új bátorsággal
a rab nemzedékek
már fölkészültek,
hogy tűzbe vessék
bánatukat...

Heródes azonban
megölte a gyermeket –
a tüzet letiporta,
s perzselte lángban
csontjaikat,
a hősök csontját,
harckocsiktól

szétmorzsolts tagjait,
s megitta utána
borát szőlejüknek.

Pilátus is ott volt...
mosta kezét
motyogó tiltakozással,
amelyen
csak nevetett
a vértől részeg
vén Heródes...
Az új kor vértanúinak
vérkeresztisége
ílymódon jött létre.
A történelemben
dicsőn vonulsz te be, Budapest!
... de dicsőbb lehetsz,
ha európaiul
ver belül a szíved!

A GONDVISELÉS szándéka volt,
egyesüljön Budapest és Pozsony
a közös balsors zord végzete folytán:
oltsa be a Testamentumot
- mely fénylett dicső századokon –
hajtásaidba, egyesült Európám.

(Szlovákból)

MIĆO VLAHOVIĆ : AVE HUNGARIA

Ave Hungarija

Keleten fölkelt hirtelen egy ország,
a széles Duna, a puszta, a hegység
visszhangozták az ifjúság szavát,
a pompásét, mely nem félt a haláltól.

Keleten fölkelt hirtelen egy ország,
s a rabok széttörték láncukat,

szimbólumát a zsarnok hatalomnak –
s új barázdákat kezdtek most szántani...

Tanúiként a rettentő nyomornak,
halálraszántan jöttek odúikból
elő a fölkelők seregei:

S csattogott, mint tenger fölött a szél,
békés Hungária, hallatta hangját,
fegyverre most, Petőfi büszke népe,
munkások, katonák, egyetemisták,
diákok, föl mind és segítsetek!
Előre! Reszket már a vörös cárság!

Hurrá! A félelem árnyéka nélkül
veti magát a sáncokra a gyermek,
a hősi tettért vérével fizetve.
Hurrá! A bájos lányka, nem törődve
fiatal életével, mint a fecske
röppen föl már a harci barikádra.
Hurrá! Írók, diákok mindahányan,
kik viszitek a forradalmi zászlót!

Ave Hungária!
Éneked itt cseng még ma is a fűlemben,
a messzeségben tompán zúg a puszta
s halottaid már békében pihennek...
De föltámadásod napja majd eljön!
A vörös körtánc nem tarthat örökké.
Zászlaját büszkén bontja ki ifjúságunk,
barát baráttal áll a barikádra
s az emberiség meghajlik majd előtted.

(Szerbből)

SAVA MANOLOVA-UNGERER : 1956 OKTÓBERÉNEK HŐSEIHEZ

Na geront' ot' oktombri 1956

Segélykérések azon az éjjen,
azon a novemberi éjjen,
midőn végső erővel
küzdöttetek, elbuktatok
s kértetek segítséget a világtól –
nem fojtódott el egészen.

Egyedül voltatok az egyenlőtlen
harcban a zsarnok ellen.
Segélykéréstek a „szabad világhoz”
visszhangtalan maradt, –
siketítőn dörögtek a fegyverek...
S végül maradt a haldoklók jaja.

Hősökhöz illően, ti, Magyarország
férfiai, női, gyermekei
életeteket adtátok, utolsó
csepp véretekig harcolva
hazátok szabadságáért,
a világ szabadságáért!

Főládoztátok életeteket,
de nem hiába: – Kiáltásaitok
ott visszhangoznak ma is szívünkben
s tovább élnek. Erőnk kútfejei
a szabadságért vívott harcban,
zászlónk és fárosz-tűzjelünk ezek.

(Bolgárból)

PAUL POLJAKOV : A MAGYAROKHOZ

Vengram

Ó ez az út, ez a gyönyörű út,
rajta küzdünk, vágyunk és könnyezünk...
A szenvedés keresztjével ezen jött
Krisztus, Igazságát hozva nekünk.

S meghalt, a Fényes, ezen az úton,
megverten, megfeszítve, meg nem értve...
Vezérlő csillagként ragyog nekünk
szent öröksége, szenvedése, vére.

Fölkeltetek ti is e hitetek
szerint, s a néphez szóval szóltatok...
De az Állat-jegyben élő világ
sátáni mértékkel mért s átadott
a gonosz katonáknak titeket.

De kételkednetek percig sem szabad,
a győzelem reménye megmarad!
Krisztus hite, Kossuth vére segít
az idegen bilincseket lerázni
s lesz Budapestetek megint szabad.

(Oroszból)

PETRO KIZKO : ÉLJEN MAGYARORSZÁG

Nehaj žive Madjariščina!

Szavakban nem lehet leírni
s képekben ábrázolni azt,
mikor az izzó kard elől már
a félelem el nem szalaszt.

Páncél erőtlen ellenük,
kiknek a lélek több a testnél.
Táplálónk egy cél, mozgalom,
magyar barát, magyar vértestvér.

Egy cél: szabadság, becsület,
saját hazánkat visszakapni,
s a betolakvó idegent
kiűzni-verni, elzavarni.

Magyar barát, milliók sorsa
dől el veled, a helyzetünk.
Te – törhetetlen vagy a harcban,
s kézbe mi is fegyvert veszünk.

Ahogy kívánja sok fia,
Magyarország olyan lehessen!
Budapest fölött zászlajuk
évszázadokon át lenghessen!

1957.

(Ukránból)

ROMAN V. KUHAR : FIGYELMEZTETÉS

Peresztoroga

Nem győzött zord ellenfele,
még ellenáll az elnyomott –
a hódítónak pusztulást
jeleznek szétlőtt tanknyomok.

Gonoszság nem igazta le,
útján nem térítette el,
az elnyomóra büntetést
vérét hullatva követel!

Egy népet elpusztítani
nem elég gaztett s megvetés –
utunkban megállítani
ordítózásuk nem kevés?

(Ukránból)

KONSTANTIN HALAFOFF : MÁRAMAROSSZIGET

Maramaroš-Sziget

A magyar felkelés áldozatainak emlékére

Nehéz kiszűrni egy hangot a karból,
Eldönteni: ez való, ez mese.
Honnan bukkant föl emlékezetemben
„Máramarossziget” hosszú neve?

Alacsony házak sora, álmos utcák,
füvet tépő libák kapuk alatt.
Akár a Habsburg korona korában,
itt minden változatlanul maradt.

Háztömb mögött háztömb merül a ködbe, –
ostoba kispolgári unalom.
A történelem fáradtan jegyezget
s kezében olykor megáll az irón.

Fantóm – megannyi. Hitler, Mussolini,
bukó Birodalom – agyrém csupán.
A csorda kútja csikordul a pusztán
s a boltokból fűszerillat szítál.

Elbóbiskolt a történelem – s nem hisz
már abban sem, ki róla álmodik:
rohamozókra tüzelnek forogva
a füstön át ormóttan harckocsik.

A múzeum lángokban, rom a kórház
s az emelvénynél nép tömegesen.
Sztálin bronzteste széttagolva-verve
hever holtak közt a kövezeten.

Géppuskafészekből zokogva lónek
a gyermekek – s a zsarnok már oda,
A szabadság átható szele metsző
s szörnyű a harag faltörő kosa.

S lám – tüzek, füstök fogynak, kisebbednek,
moraj elül, ellenség eltűnik,
csak új sírok tövén a gyászfejkendő
asszonytömeg sírása nem szűnik.

S a hőstettekről fölcsendül az ének,
s a templomokban a fény megjelen...
A szerzetesre ráborul a csuklya,
- s te maradj csöndben most, történelem:

Hadd növekedjék túlvilági fényként
a költő-szó a boltívek alatt.
A hosszúnevű „Máramarossziget”
puszta emlékeknek akkor nem marad.

1956 október 31.

(Oroszból)

ALEXANDER NEJMIROK : FORRADALOM

Revoljucija

Út. Pusztaság. Két oldalon torony.
Az árok mentén megszürkült palánkok.

Sávós sorompó az úton keresztben
s kezükben géppisztollyal katonák.

De néptelen ma mind a két torony
s fölemelik az útzáró sorompót.

Két vékony, barnaképű fiatal lány
az őrbódénál zavartan toporog

s vesződve-küzdve a német szavakkal
Rézfillérrel fűgére alkuszik.

Elmennek aztán, riadtan a szokatlan
élménytől még, libeg hajfonatuk.

Októberi mérges eső pereg,
s ázik a kis városka a határon.

Nemrég, alig egy héttel ezelőtt,
még padosorokban ültek iskolában,

az algebrával együtt hadakoztak,
s lapítottak az órákon titokban.

Októberi eső. És az esőben
tülkölve rengeteg sok autó.

S mindannyi oda tart, oda, ahonnan
e kettő ájtott, mint élő csoda.

Most választmányi küldött mind a kettő.
büszkén viselik a karszalagot.

Tegnapjuk kín volt, véres fájdalom,
s rájuk mosolygott a dicsőség napja,

de holnapjuk...Vajon...

Két vékony, barnaképű fiatal lány
az esőverte osztrák őrbódénál,

két versztnyire a szürke palánkoktól,
az úton Budapest és Bécs között.

(Oroszból)

HENRIK IBSEN : MAGYARORSZÁGHOZ

Til Ungarn

Magyarországról nem dörög felénk a harci lárma már!
A csatatérről sóhajok és haldoklók jajszava száll,
hozza az éji csöndön át a hírt, a búskomort, a gyért,
hogy nincsen többé a magyar, utolsó harca végetért.

A szabadsághős seregen barbárok vad hordája dúl,
a romokra fölhang megint a zsarnok, és gyilkol vadul.
Örüljete, bíborbabújt uralkodók! Erőszak ül
diadalt ismét, s a szabadság lángja eltiportan kihül.

Szegény ország! Legjobbaid vére hullott földed porára,
s jutalma a halottaknak csak a vértanúság koronája.
Lám, Európának reményét hullákkal övezted körbe,
s Lengyelországgént tipornak, vesztes nép, téged is földre.

Ám a rabság éje múltán hajnalpír fut égre újból,
s szabadságért holt hőseid fölkelnek halottaikból,
csatlakoznak azokhoz, kik a Visztula mentén vesztek,
s azokhoz, kik vérpadokon német földön elvéreztek.

És midőn a trónok ellen fölkelnek új nemzedékek
őszirorkánként, a zsarnok nem talál több menedéket.
Büszke harci jelszavaként, magyar, neved dörgi akkor
hőseidnek tisztelegve a győzelmes ifjú hadsor!

ÉLETRAJZI JEGYZETEK

Bendix, Grete. Dán költőnő, 1903-ban született. Első kötete 1949-ben jelent meg. Sokat publikált újságíróként is a legjelentősebb dán napilapban, a *Politiken*-ben.

Björnseth, Finn (1924-1973), norvég író és költő. Első könyve 1951-ben jelent meg, amit számtalan további követett. Elbeszéléseket, regényeket és verseket írt.

Bruheim, Jan-Magnus (1914-1988), norvég költő. Első kötetét 1941-ben adta ki, ezt azóta mintegy további tíz kötet követte. Gyermekek számára írott könyvei is jelentős sikert arattak. Munkásságát a rangos Dobloug-díjjal tüntették ki 1963-ban.

Gustafson, Ingemar, svéd költő, műfordító és történész 1928-ban született. Szürrealista verseivel az ötvenes évektől jelentkezett.

Halafoff, K.C. 1902-ben született Moszkvában. A fehérgárdisták soraiban harcolt a bolsevikok ellen, emiatt külföldre kellett menekülnie: először Jugoszláviában élt, majd Németországban s végül Ausztráliában. Az orosz emigráns irodalom egyik kimagasló alakja.

Hein, Piet (1905-1996) dán lírikus, matematikus, feltaláló és mérnök. Első verseskötete 1942-ben jelent meg. A modern dán költészet egyik központi alakja. *Gruk* címmel és egy sereg folyton bővített kiadást megért epigramma-szerűen rövid versgyűjteménye igen népszerű.

Ibsen, Henrik (1828-1906) a norvég irodalom világszerte ismert, nagyhatású drámaírója. Magyarul 1887-től jelentek meg alkotásai, amelyek a magyar színházok állandó repertoárjai közé tartoznak. Magyarra úgyszólván minden írását lefordították.

Irbe, Andrejs (Gunars) lett író és költő, 1924-ben született. Életének nagy részét Svédországban élte le, mint a lett irodalmi emigráció egyik kiemelkedő tagja. Munkáinak egy része svédül is megjelent.

Keilhau, Carl (1919-1957) norvég újságíró, költő és író. Első verseskötete 1947-ben jelent meg, ezt haláláig további mintegy fél tucat könyve követte.

Kizko, Petro, ukrán költő, író és újságíró, aki 1913-ban született Ukrajnában. Több ízben letartóztatták és internálták, 1945-ben sikerült nyugatra szöknie, ahol az ukrán exil-irodalom kiemelkedő személyisége lett s emigráns ukrán lapok munkatársa és szerkesztője.

Kristensen, Tom (1883-1974) dán költő és író. Első kötete 1920-ban jelent meg, melyet további kötetek sora követett. A két világháború közötti dán kísérletező költészet egyik fontos egyénisége, aki versek mellett regényeket és elbeszéléseket is írt, későbbi időszakában pedig kritikákat is. 1960-ban beválasztották a Dán Akadémiába, melynek nagydíját neki ítelték oda 1968-ban.

Kuhar, Roman V., ukrán író 1920-ban született Nyugat-Ukrajnában. Bécsben zeneszerzőként és énekesként szerepelt, majd innen az Egyesült Államokba emigrált, ahol egyetemi előadóként dolgozott. Munkatársa volt egy sereg ukrán emigráns lapnak. Gyűjteményes verseskötete 1964-ben jelent meg New Yorkban.

Lindström, Nils svéd költő, újságíró és műfordító 1913-ban született. Első kötete 1955-ben jelent meg.

Nejmirok, Alexander ukrán költő 1911-ben született Kijevben. Belgrádi egyetemi tanulmányai után Münchenben telepedett le, ahol több könyve jelent meg, az első 1946-ban.

Överland, Arnulf (1889-1968) norvég költő és író. Első kötete 1911-ben jelent meg. A modern norvég irodalom egyik legnagyobb hatású egyénisége a két világháború közt és a második világháború utáni időszakban.

Pedersen, Sigfred dán költő 1903-ban született. Kalandos élet után először sanzon-szerű dalaival szerzett nagy népszerűséget hazájában, később azonban a komolyabb írásművészet felé fordult.

Petrov, A., írói álnév, aki mögé egy orosz költő rejtőzködött, az 1961-ben Moszkvában *Phoenix* címmel megjelentetett illegális folyóirat egyik szerkesztője és kiadója.

Poljakov, Paul az oroszországi Osztrovszkajában született, kozák családból. 1920-ban elhagyta az országot s először Konstantinápolyban telepedett le, majd Jugoszláviában, később pedig Németországban. 1956-ban több könyvet jelentetett meg Münchenben.

Rasmussen, Halfdan (1915-2002) dán költő és író a munkásosztály irodalmi szószólójaként indult 1941-ben megjelent első kötetével. Nyelvi és tematikai megújulást az 1960-as évek hozták, nem utolsósorban nonszensz-verseivel, melyek nagy nyelvi virtuozitásról tanúskodnak. 1988-ban neki ítelték oda a Dán Akadémia nagydíját.

Sandsdalen, Halvor J. norvég költő és író 1911-ben született, s első verseskötete 1946-ban jelent meg. A későbbi évtizedek során tucatnyi további verseskötetet adott ki, valamint több regényt, színművet és gyermekeknek írt könyvet is. Népszerűek voltak rádiójátékai is.

Seedorff, Hans Hartvig (1892-1986) dán költő. Első verseskötete 1916-ban jelent meg, melyet egy sereg további kötet követett az évek során. Nemzedéke legjelentősebbjei közt tartják számon. Népszerűek a dalai is.

Stumrs, Olaf lett költő 1931-ben született Rigában s 1950 óta az Egyesült Államokban él. Írásai többek között a Juana Gaita című lett emigráns folyóiratban jelentek meg. Angol nyelven is ír és publikál. Az emigráns lett írók legelismertebbjei közé tartozik.

Sverdrup, Harald (1923-1992) norvég költő. 1948-ban megjelent első verseskötete óta további tucatnyit adott ki. Költészetét nagy tematikai és formai gazdagság, valamint merész képalkotó erő jellemzi. 1978 a rangos Dobloug-díjjal tüntették ki.

Tien, Jozo Zvonár szlovák költő Szentgyörgyújtelepen született Pozsony mellett. Színműveket is ír, valamint foglalkozik újságírással is. Első könyve 1944-ben jelent meg. 1949-ben elhagyta Csehszlovákiát s először Németországban, majd Kanadában s még később az Egyesült Államokban telepedett le. A szlovák emigráns sajtóban jelentette meg műveit. Német irodalmat fordít szlovákra.

Ungerer, Sava Manolova költőnő Bulgáriában született. Saját versei írása mellett német irodalmat fordít bulgárra. A *Bulgarienwart* című folyóirat szerkesztője. Jelenleg Münchenben él.

Vaa, Aslaug (1889-1965) norvég költőnő és író. Első kötete 1934-ben jelent meg. Verseiben a norvég paraszti élet és táj élményvilágával találkozunk leginkább.

Vlahović, Mičo jugoszláviai szerb költő 1930-ban született. A második világháború óta Németországban él, s írásait német, valamint emigráns szerb lapokban és folyóiratokban teszi közzé.